

รายงานการประเมินผล
โครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร
ตามพระราชดำริ ปี 2559 - 2560

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เอกสารวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่
ตุลาคม 2561

Center for Project and Programme Evaluation
Office of Agricultural Economics
Ministry of Agriculture and Cooperatives
Agricultural Economics Research No
October 2018

การประเมินผล
โครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกร
ตามพระราชดำริ ปี 2559 – 2560

โดย

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ เป็นหนึ่งในโครงการของธนาคารสินค้าเกษตร ซึ่งเป็นมาตรการสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้เกษตรกรที่ยากจนทั่วประเทศได้มีโค - กระบือไว้ใช้แรงงาน และเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เป็นการช่วยให้เกษตรกรมีรายได้

ผลการประเมิน พบว่า มีเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการทั้งหมดจำนวน 31,205 ราย คิดเป็นร้อยละ 173.36 ของเป้าหมายทั้งหมด 18,000 ราย โดยมาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม) ดำเนินการมอบกรรมสิทธิ์โค - กระบือแล้วทั้งหมด 14,019 ราย คิดเป็นร้อยละ 140.19 ของเป้าหมาย 10,000 ราย และมาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่) ได้รับมอบโค - กระบือ ดำเนินการแล้วทั้งหมด 31,205 ราย ครบตามเป้าหมาย จำนวนโค - กระบือ ที่ได้รับมอบ 34,619 ตัว แบ่งเป็นโค 22,842 ตัว กระบือ 12,777 ตัว โดยเกษตรกรทุกรายที่ได้รับการติดตามโค-กระบือ ของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา และให้บริการดูแลสุขภาพสัตว์/บริการผสมเทียม/ติดตามลูกสัตว์เกิดใหม่

ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีการใช้แรงงานโค - กระบือในการทำเกษตร เนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เกษตรกรหันมาทำการเกษตรแบบใช้เทคโนโลยี และเครื่องจักรมากขึ้น ซึ่งเกษตรกรมีการนำโค - กระบือไปใช้ประโยชน์ ดังนี้ มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม) พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 92.27 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 73.74 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร ร้อยละ 56.04 เลี้ยงไว้ขาย และมาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่) พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 73.51 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 50.49 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 29.29 เลี้ยงไว้ขาย เพื่อเป็นรายได้เสริมในการประกอบอาชีพปศุสัตว์

ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม) มีแนวโน้มรายได้มากขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการเพราะมีอาชีพเสริมด้านปศุสัตว์ พบว่าได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่โคเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 28,201 บาท/ตัว ได้รับโอนลูกโคที่เกิดจากแม่โคดังกล่าวเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 17,288 บาท/ตัว รวมมูลค่าโคทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 62,777 บาท/ราย และในส่วนของเกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์กระบือ ได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่กระบือเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 32,092 บาท/ตัว จำนวนลูกกระบือที่ได้รับโอนเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่า 17,396 บาท/ตัว รวมมูลค่ากระบือทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 66,884 บาท/ราย

(ค)

ด้านความพึงพอใจของเกษตรกรในภาพรวมต่อการดำเนินโครงการฯ ในปีงบประมาณ 2559 - 2560 ในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 9.18 ทั้งด้านการบริหารงานของคณะกรรมการ / การส่งเสริมให้มีธนาคารโค-กระบือ/ข้อกำหนด ระเบียบ กฎเกณฑ์ เงื่อนไข ของธนาคาร/การให้บริการ ของธนาคารที่มีความสะดวก รวดเร็ว มีการติดตามงานของคณะกรรมการธนาคาร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ

ข้อค้นพบจากการประเมินผล เกษตรกรบางรายไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากโครงการไม่มีงบประมาณในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรโดยตรง บางจังหวัดเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ถ่ายทอดความรู้ไปพร้อมกับการประชุมชี้แจงการดำเนินโครงการ ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับความรู้ อย่างเพียงพอ ในส่วนของโค - กระบือที่แจกให้แก่เกษตรกรบางตัวมีคุณสมบัติไม่ตรงตามข้อกำหนดทำให้ มีปัญหาด้านการเจริญเติบโต ระบบสืบพันธุ์ และผสมติดยาก จึงเกิดปัญหาไม่มีลูกสัตว์ตัวแรกส่งคืน แก่โครงการ เกษตรกรบางรายจึงต้องจ่ายเงินคืนโครงการ อีกทั้งเกษตรกรบางรายไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข เช่น ขยายแม่โค - กระบือก่อนครบกำหนดสัญญา 5 ปี เป็นต้น ปัญหาขาดแคลนเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ในการ ปฏิบัติงานโครงการฯ ทั้งในด้านการติดตาม กำกับดูแล การผสมเทียมในพื้นที่ และขาดแคลนเวชภัณฑ์ ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนให้แก่เกษตรกรในโครงการ และเกษตรกรเห็นว่าโค - กระบือ ที่แจก ให้รายละ 1 ตัว มีจำนวนน้อยเกินไป ไม่คุ้มค่าเลี้ยง และไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้

ข้อเสนอแนะ ควรจัดสรรงบประมาณในการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรโดยตรง เพื่อให้เกษตรกร มีความรู้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะความรู้ด้านระบบสืบพันธุ์ และจัดสรรงบประมาณในการจัดหาเวชภัณฑ์ และ ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมต่อความต้องการในพื้นที่ ควรมีการคัดเลือกโค - กระบือ ที่มีคุณสมบัติตรงตาม ข้อกำหนดของโครงการโดยเคร่งครัดก่อนแจกให้เกษตรกร เพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเจริญเติบโต และ ระบบสืบพันธุ์ รวมทั้งหาวิธีดำเนินการแก้ไขปัญหาม้าโค - กระบือ ที่ผสมไม่ติด ควรจัดฝึกอบรม และ ฝึกปฏิบัติให้กับเจ้าหน้าที่ประจำอำเภอ หรือสมาชิกเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับการผสมเทียม เพื่อแก้ไขปัญหาคาดแคลนเจ้าหน้าที่ผสมเทียมในพื้นที่ และมีการชี้แจงให้เกษตรกรเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการดำเนินงาน กฎระเบียบ และเงื่อนไขสัญญาต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรที่เข้า ร่วมโครงการสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

(3)

Executive Summary

(၅)

(ฉ)

คำนำ

โครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ เป็นหนึ่งในโครงการของธนาคารสินค้าเกษตร ซึ่งยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่เกษตรกรที่ยากจน การลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากมีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้แก่เกษตรกร โครงการดังกล่าวได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร จึงได้ทำการประเมินผลสำคัญเบื้องต้นของโครงการ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานเพื่อนำมาปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานโครงการในระยะต่อไป ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด/อำเภอในพื้นที่ และเกษตรกรผู้เลี้ยงโค – กระบือที่เข้าร่วมโครงการที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ทำให้การประเมินผลครั้งนี้เกิดความสำเร็จ จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และหวังอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจต่อไป

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
ตุลาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(ข)
คำนำ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ซ)
สารบัญภาพ	(ณ)
บทที่ 1 สาระสำคัญของโครงการ	1
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	1
1.3 เป้าหมายและงบประมาณของโครงการ	1
1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ	2
1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ	3
บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล	5
2.1 ความสำคัญของการประเมินผล	5
2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล	5
2.3 ขอบเขตของการประเมินผล	5
2.4 การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี	6
2.5 วิธีการประเมินผล	12
2.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล	16
บทที่ 3 ผลการประเมิน	17
3.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	17
3.2 กระบวนการ (process)	18
3.3 ผลผลิต (Outputs)	24
3.4 ผลลัพธ์ (Outcome)	27
บทที่ 4 สรุป และข้อเสนอแนะ	33
4.1 สรุป	33
4.2 ข้อค้นพบจากการประเมิน	36
4.3 ข้อเสนอแนะ	37
บรรณานุกรม	38

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด ของการประเมินผลโครงการ	12
ตารางที่ 2.2 การกำหนดค่าคะแนน สำหรับวิเคราะห์ข้อมูล	15
ตารางที่ 3.1 ผลการใช้จ่ายงบประมาณโครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ	17
ตารางที่ 3.2 การส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม	19
ตารางที่ 3.3 จำนวนโค-กระบือที่จัดหา	21
ตารางที่ 3.4 ประเภทสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์โครงการ	22
ตารางที่ 3.5 เกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการและมีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์กำหนด	23
ตารางที่ 3.6 เกษตรกรที่ได้รับกรรมสิทธิ์โค – กระบือเมื่อสัญญาเยี่ยมครบสัญญา 5 ปี	24
ตารางที่ 3.7 สื่อที่เกษตรกรได้รับการประชาสัมพันธ์โครงการ	25
ตารางที่ 3.8 เกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการตามคุณสมบัติที่กำหนด และได้รับการชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการ	26
ตารางที่ 3.9 จำนวนเกษตรกรที่ได้รับมอบ และจำนวนโค – กระบือ	27
ตารางที่ 3.10 เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์จากโค – กระบือที่ได้รับจากโครงการ	28
ตารางที่ 3.11 มูลค่าของโค – กระบือ ที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์	29
ตารางที่ 3.12 จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมฟังการชี้แจง และระดับความเข้าใจของเกษตรกร ที่เข้าร่วม ฟังการชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ	30
ตารางที่ 3.13 ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อ โค-กระบือ ที่ได้รับมอบกรรมสิทธิ์	31
ตารางที่ 3.14 ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการดำเนินโครงการฯ	32

(ณ)

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 แบบจำลองโลจิก (Logic Model)	8
ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดในการประเมินผลโครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตาม พระราชดำริ ปี 2559 - 2560	11

บทที่ 1

สาระสำคัญของโครงการ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

โครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2522 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้เกษตรกรที่ยากจนทั่วประเทศได้มีโค - กระบือ ไว้ใช้แรงงาน และเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เป็นการช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ ซึ่งเป็นการยืมเพื่อการผลิตโดยเกษตรกรที่ยืมแม่โคหรือกระบือ ต้องคืนลูกโคหรือกระบือตัวแรกเมื่ออายุครบ 18 เดือน ให้โครงการเพื่อนำไปให้เกษตรกรรายอื่นยืมต่อ หรืออาจจำหน่ายนำเงินส่งคืนโครงการ และเมื่อเกษตรกรยืมครบสัญญา 5 ปี ทางโครงการจะมอบแม่โคหรือกระบือพร้อมลูกโคตัวที่ 2 เป็นต้นไป ให้เป็นกรรมสิทธิ์ของเกษตรกรและจำหน่ายออกจากทะเบียนหากเกษตรกรยืมแม่โคหรือกระบือไปแล้ว 3 ปี ไม่มีลูกตัวแรกคืนโครงการ โครงการจะนำแม่โคหรือกระบือดังกล่าวคืน เพื่อนำไปให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นต่อไป เว้นแต่จะตรวจพบว่าแม่โคหรือกระบือมีปัญหาทางระบบสืบพันธุ์โครงการจะเปลี่ยนแม่โคหรือกระบือให้ใหม่

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีมาตรการขับเคลื่อนการดำเนินงานของธนาคารสินค้าเกษตร โดยมีทั้งหมด 7 ธนาคาร ซึ่งโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ เป็นหนึ่งในโครงการของธนาคารสินค้าเกษตร ซึ่งเป็นมาตรการสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารสินค้าเกษตรมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการ และตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในชุมชน โดยกำหนดมาตรการดำเนินงานเป็น 3 มาตรการ ได้แก่ มาตรการที่ 1 เพิ่มขีดความสามารถธนาคารสินค้าเกษตร (เกษตรกรรายเดิม) มาตรการที่ 2 ขยายผลการจัดตั้งธนาคารสินค้าเกษตรเพื่อชุมชนตามความพร้อม (เกษตรกรรายใหม่) และมาตรการที่ 3 จัดตั้งธนาคารสินค้าเกษตรในสถาบันเกษตรกร ภายใต้การขับเคลื่อนนโยบายธนาคารสินค้าเกษตร

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อช่วยให้เกษตรกรที่ยากจนทั่วประเทศได้มีโค - กระบือไว้ใช้แรงงาน และเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เป็นการช่วยให้เกษตรกรมีรายได้

1.3 เป้าหมายและงบประมาณของโครงการ

โครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ดำเนินการใน 2 มาตรการ ดังนี้
มาตรการที่ 1 เพิ่มขีดความสามารถธนาคารสินค้าเกษตร (เกษตรกรรายเดิม) พื้นที่เป้าหมาย 73 จังหวัด ยกเว้น จังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และภูเก็ต โดยเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในปีงบประมาณ 2559 และ 2560

มาตรการที่ 2 ขยายผลการจัดตั้งธนาคารสินค้าเกษตรเพื่อชุมชนตามความพร้อม (เกษตรกรรายใหม่) พื้นที่เป้าหมาย 77 จังหวัด โดยเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในปีงบประมาณ 2559 และ 2560

งบประมาณที่ใช้ดำเนินโครงการ ปีงบประมาณ 2559 จำนวน 6,867,060 บาท และปีงบประมาณ 2560 จำนวน 6,587,060 บาท งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรเพื่อใช้ในการดำเนินโครงการได้แก่ ค่าเวชภัณฑ์ ค่าน้ำมัน ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าจ้างเหมาบริการ ค่าอาหารทำการนอกเวลา และค่าใช้จ่ายในการสัมมนา

1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ

มาตรการที่ 1 เพิ่มขีดความสามารถนาคารลินค้าเกษตร

1. สํารวจการรวมกลุ่มของเกษตรกร
2. รวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
3. ดูแลสุขภาพสัตว์ให้สมบูรณ์ หากสัตว์ตาย หาสาเหตุ จำหน่ายซากส่งเงินเข้าธนาคารฯ
4. บริการผสมเทียมหรือจัดหาพ่อพันธุ์ประจำกลุ่ม
5. ติดตามลูกสัตว์เกิด ภายใน 3 ปีต้องมีลูกโค-กระบืออายุ 18 เดือนส่งคืนธนาคารฯ
 - ลูกตัวเมีย ขยายสู่รายใหม่
 - ลูกตัวผู้ คัดเป็นพ่อพันธุ์หรือจำหน่ายส่งเงินธนาคารฯ
6. ตรวจสอบทะเบียน เงื่อนไขสัญญา และจัดทำเอกสารมอบกรรมสิทธิ์ ส่งมอบเกษตรกร
7. ให้บริการแนะนำการเลี้ยงโค กระบือต่อเนื่อง ปรับปรุงพันธุ์สัตว์ให้ดีขึ้น ขยายผลเชื่อมโยงกิจกรรมอื่น เช่น การใช้ประโยชน์มูลสัตว์
8. คัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่มีผลงานธนาคารโค กระบือดีเด่นประจำปี
9. รายงานผลการดำเนินงานและทะเบียนสัตว์

มาตรการที่ 2 ขยายผลการจัดตั้งธนาคารลินค้าเกษตรเพื่อชุมชนตามความพร้อม

1. รับบริจาคสัตว์ โค-กระบือวัยเจริญพันธุ์
2. รณรงค์การบริจาคในวาระสำคัญ
3. จัดซื้อสัตว์ในพื้นที่
4. คัดลูกโค-กระบือจากเกษตรกรรายเดิม
5. ประชาสัมพันธ์ตัวอย่างความสำเร็จ
6. คัดเลือกเกษตรกรตามคุณสมบัติที่กำหนด
7. จัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ระเบียบข้อบังคับกลุ่ม
8. ฝึกอบรมเกษตรกร ให้ความรู้การเลี้ยงโค กระบือ ชี้แจงระเบียบ เงื่อนไขสัญญา
9. ส่งมอบโคกระบือให้เกษตรกร จัดทำสัญญา ทะเบียนสัตว์ รายงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
10. ดูแลสุขภาพสัตว์ให้สมบูรณ์ หากสัตว์ตาย หาสาเหตุ จำหน่ายซากส่งเงินเข้าธนาคารฯ
11. บริการผสมเทียม จัดหาพ่อพันธุ์ประจำกลุ่ม
12. ติดตามลูกสัตว์เกิด ภายใน 3 ปีต้องมีลูกโค-กระบืออายุ 18 เดือนส่งคืนธนาคารฯ
 - ลูกตัวเมีย ขยายสู่รายใหม่
 - ลูกตัวผู้ คัดเป็นพ่อพันธุ์หรือจำหน่ายส่งเงินธนาคารฯ

13. รายงานผลการดำเนินงานและทะเบียนสัตว์

1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ

1.6.1 ด้านเกษตรกรผู้รับบริการ

- 1) มีโค-กระบือไว้ใช้แรงงาน
- 2) ประหยัดแรงงาน ประหยัดเงินในการเช่าสัตว์และค่าจ้างในพื้นที่
- 3) ได้มูลสัตว์เป็นปุ๋ยในการบำรุงดินและเป็นประโยชน์ต่อพืช สิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อม
- 4) ได้ลูกโค-กระบือหรือแม่โค-กระบือเป็นของตนเอง
- 5) มีรายได้เพิ่มขึ้นทำให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น
- 6) ได้รับสิ่งอันเป็นมงคลแก่ครอบครัวจากโค-กระบือที่รับพระราชทาน
- 7) เกษตรกรมีสุขภาพดีขึ้นเพราะไม่ต้องใช้สารเคมีในการปลูกพืช
- 8) เกษตรกรมีความรับผิดชอบต่อสัตว์ในโครงการ รับผิดชอบต่อกลุ่ม เพื่อที่จะดูแลสัตว์ให้มีสุขภาพ

แข็งแรง

- 9) มีการลงทุนในการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น และมีกิจกรรมต่อยอดจากโครงการเพิ่มขึ้น

1.6.2 ด้านสังคมและประเทศชาติ

- 1) ช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนได้ดีขึ้น
- 2) ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถพัฒนาอาชีพของตนเองได้ มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น
- 3) ช่วยลดปัญหาอาชญากรรมได้ระดับหนึ่งเพราะประชาชนมีการกินดีอยู่ดี มีอาชีพ และได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น
- 4) ประชาชนมีสุขภาพดีขึ้นเพราะใช้ปุ๋ยคอกจากมูลโค-กระบือแทนปุ๋ยเคมี
- 5) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน ทำให้ประชาชนเกิดทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานของรัฐ
- 6) ชุมชนในท้องถิ่นมีความมั่นคง สงบสุขและชุมชนเกิดความแข็งแรง
- 7) ประชาชนในสังคมได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร เช่น การบริจาคโค - กระบือ การบริจาคทรัพย์เพื่อจัดซื้อจัดหาโค-กระบือให้โครงการได้นำไปช่วยเหลือเกษตรกรที่ยากจน
- 8) ประชาชนไม่ต้องอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่นทำให้เกิดความรักความผูกพัน สมัคคีสามัคคีในครอบครัว
- 9) เกิดความรักความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ ในกลุ่มของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเอื้ออาหารต่อเกษตรกรในหมู่บ้านและต่างชุมชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการช่วยเหลือ เกิดความรักปรารถนาดีต่อกันและความสงบสุขแก่ชุมชน

10) หน่วยงานของรัฐบริหารงานต่าง ๆ ได้ดีขึ้นเพราะเกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่าง
เกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล

2.1 ความสำคัญของการประเมินผล

โครงการธนาคารสินค้าเกษตร เป็นอีกหนึ่งมาตรการสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารสินค้าเกษตรมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการ และตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในชุมชน ซึ่งกำหนดมาตรการดำเนินงาน เป็น 3 มาตรการ ได้แก่ มาตรการที่ 1 เพิ่มขีดความสามารถธนาคารสินค้าเกษตร (เกษตรกรรายเดิม) มาตรการที่ 2 ขยายผลการจัดตั้งธนาคารสินค้าเกษตรเพื่อชุมชนตามความพร้อม (เกษตรกรรายใหม่) และมาตรการที่ 3 จัดตั้งธนาคารสินค้าเกษตรในสถาบันเกษตรกร ภายใต้การขับเคลื่อนนโยบายธนาคารสินค้าเกษตรประกอบด้วย 7 ธนาคาร ได้แก่ 1) ธนาคารเมล็ดพันธุ์ชุมชน 2) ธนาคารโคหมทดแทนฝูง 3) ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ 4) ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร 5) ธนาคารผลผลิตเกษตรด้านประมง 6) ธนาคารปัจจัยการผลิตหม่อนไหม และ 7) ธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

ธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ เป็นหนึ่งในโครงการธนาคารสินค้าเกษตรมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้เกษตรกรที่ยากจนทั่วประเทศได้มีโค - กระบือ ไว้ใช้แรงงาน และเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เป็นการช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ ซึ่งให้เกษตรกรยืมโค - กระบือ จากโครงการ โดยเป็นการยืมเพื่อการผลิต และส่งคืนลูกโคหรือกระบือตัวแรกเมื่ออายุครบ 18 เดือน เพื่อให้โครงการธนาคารโค - กระบือ ดังกล่าว ไปให้เกษตรกรรายอื่นยืมต่อไป

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยศูนย์ประเมินผลเห็นว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการเพื่อการปฏิรูปภาคการเกษตรในการสร้างความเข้มแข็ง และยั่งยืนให้แก่เกษตรกรในระยะยาว โดยให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง และเน้นการบูรณาการเชิงพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต การลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้แก่เกษตรกร จึงเห็นสมควรประเมินผลโครงการเพื่อจะได้มีสารสนเทศสำหรับผู้บริหาร สำหรับประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรในระยะต่อไป

2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล

เพื่อศึกษาผลการดำเนินงาน ผลผลิต และผลลัพธ์ของโครงการ

2.3 ขอบเขตของการประเมินผล

2.3.1 พื้นที่เป้าหมาย

จังหวัดที่ดำเนินโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ซึ่งมีการดำเนินงาน ทั้ง 2 มาตรการ ดังนี้

มาตรการที่ 1 เพิ่มขีดความสามารถธนาคารสินค้าเกษตร (เกษตรกรรายเดิม) พื้นที่เป้าหมาย 73 จังหวัด ยกเว้น จังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และภูเก็ต

มาตรการที่ 2 ขยายผลการจัดตั้งธนาคารสินค้าเกษตรเพื่อชุมชนตามความพร้อม (เกษตรกรรายใหม่) พื้นที่เป้าหมาย 77 จังหวัด

2.3.2 ประชากรเป้าหมาย

- 1) เจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดในพื้นที่
- 2) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

2.3.3 ระยะเวลาข้อมูล

ข้อมูลผลการดำเนินงาน ผลผลิต และผลลัพท์ เป็นข้อมูลผลการดำเนินโครงการที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่างที่ได้รับมอบโค - กระบือ ในปี 2559 และ 2560 (มาตรการที่ 2 เกษตรกรรายใหม่) และเกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์โค - กระบือ ในปี 2559 และ 2560 (มาตรการที่ 1 เกษตรกรรายเดิม)

2.4 การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี

2.4.1 การตรวจเอกสาร

งานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานในรูปแบบธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ มีการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรมีระยะเวลาในการเลี้ยงโคเนื้อมากกว่า 2-3 ปี ลักษณะการเลี้ยงโคเนื้อเป็นแบบกึ่งปล่อยทุ่ง และกึ่งผูกยืนโรง รายได้จากการเลี้ยงโคเนื้อ ๓๓๓.๓๓ บาท อยู่ระหว่าง 10,000 - 20,000 บาท ส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่การปลูกพืชอาหารสัตว์ ตามผลการวิจัยของ **ศิริพงษ์ มาสำราญ (2559)** โดยทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และการได้รับส่งเสริมจากโครงการ ๓๓๓.๓๓ บาท กับความต้องการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรในโครงการ โดยพบว่า ระยะเวลาในการเลี้ยงโคเนื้อ ลักษณะการเลี้ยงโคเนื้อ รายได้ และผลพลอยได้จากการเลี้ยงโคเนื้อ ๓๓๓.๓๓ บาท ในรอบปีที่ผ่านมา พื้นที่การปลูกพืชอาหาร และสายพันธุ์โคเนื้อที่ได้รับจาก ๓๓๓.๓๓ บาท มีความสัมพันธ์กับความต้องการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่ง **ผกามาส รุ่งเรือง (2555)** ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลเช่นกัน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 40 - 49 ปี มีอาชีพทำนา รายได้ต่อเดือน 1,501 - 3,000 บาท จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 - 6 คน สมาชิกครัวเรือนที่เป็นแรงงานในภาคเกษตร 1-3 คนต่อครัวเรือน พื้นที่ ไร่ ๓-30 ไร่ โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของโครงการ ได้แก่ การดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มอยู่ในระดับมาก ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับอยู่ในระดับปานกลาง และความสำเร็จของโครงการมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ถือครอง และรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาของการดำเนินงานโครงการธนาคารโค - กระบือ โดย **สุระพงษ์ ศรีปิยะพันธุ์ (2551)** ซึ่งพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ คือ เกษตรกรขายโค - กระบือ ก่อนกำหนด ข้อมูลทะเบียนสัตว์ ไม่เป็นปัจจุบัน และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการขาดคุณสมบัติตามระเบียบของโครงการ ซึ่งสาเหตุของปัญหา คือ โค - กระบือที่นำมาแจกให้เกษตรกรส่วนใหญ่ มีขนาดเล็กมาก วยยังไม่เจริญพันธุ์ สุขภาพไม่แข็งแรง ไม่เหมาะสมจะใช้ทำพันธุ์ และเจ้าหน้าที่ยังขาดการติดตามประเมินผลพฤติกรรม การเลี้ยงดูสัตว์ เนื่องจากอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ โดยมีการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา คือ กรมปศุสัตว์

ต้องไม่นำโค - กระบือ ที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมไปมอบให้กับเกษตรกร เจ้าหน้าที่ต้องออกติดตามตรวจสอบ การดำเนินงานโครงการในพื้นที่ที่รับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอ และคณะกรรมการคัดเลือกเกษตรกรต้องให้ความสำคัญในการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ให้ได้เกษตรกรที่มีคุณสมบัติครบถ้วน และมีความต้องการเข้าร่วมโครงการอย่างแท้จริง

สรุป จากการตรวจเอกสารในเบื้องต้น ทำให้ผู้ประเมินได้ทราบถึงลักษณะทั่วไปของเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ ซึ่งผู้ประเมิน จะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็น และตัวชี้วัด ในการประเมินโครงการ ดังกล่าว

2.4.2 แนวคิด และทฤษฎี

1) แนวคิดเกี่ยวกับการการประเมินผล (Evaluation)

การประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่วัดและทำการวิเคราะห์ว่าผลที่เกิดจากการ ดำเนินงานนั้นตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล รวมทั้งผลกระทบเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ การประเมินผลโครงการแบ่งตามระยะเวลาของโครงการ ดังนี้ (บรรเทิง มาแสง, 2546)

1.1) การประเมินผลก่อนการดำเนินโครงการ (Pre Evaluation) เป็นการประเมินผลก่อน ที่จะจัดทำหรือนำโครงการมาปฏิบัติ วัตถุประสงค์ในการประเมินผลเพื่อศึกษาความเหมาะสม หรือความเป็นไปได้ ของโครงการ โดยการวิเคราะห์ว่าผลที่จะได้ตามโครงการนั้นจะคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ เป็นการประเมินผล เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้ที่มีหน้าที่ในการอนุมัติโครงการ

1.2) การประเมินผลระหว่างการดำเนินงานโครงการ (Ongoing Evaluation) เป็นการประเมินผล โครงการในขณะที่มีการดำเนินโครงการ หลังจากที่ได้มีการดำเนินโครงการได้ระยะหนึ่ง เพื่อทราบ ความก้าวหน้าหรือปัญหาในการดำเนินโครงการ เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินงาน ตามโครงการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งจะเป็นการป้องกันไม่ให้โครงการล้มเหลว นอกจากนั้นบทเรียนที่ได้ยังสามารถนำไปใช้ในการจัดทำโครงการอื่นที่มีลักษณะคล้ายกันได้

1.3) การประเมินผลเสร็จสิ้นโครงการ (Post Evaluation) การประเมินผลเมื่อโครงการ เสร็จสิ้นแล้ว เพื่อตัดสินว่าการดำเนินโครงการประสบผลสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงใด โดยการเปรียบเทียบผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนั้นบทเรียน ซึ่งไม่ว่าจะเป็น ความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการจะได้นำไปประกอบการพิจารณาเป็นแนวทางในการจัดทำโครงการอื่น ต่อไป

2) ตัวแบบเชิงตรรกะ (Logic Model) (อ้างใน วัฒนา, 2553)

ตัวแบบเชิงตรรกะ เป็นวิธีการสื่อที่เป็นระบบ และเห็นภาพได้ชัดเจนที่นำเสนอความเข้าใจ ร่วมกันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรในการปฏิบัติงานของแผนงาน การจัดทำกิจกรรมและ การเปลี่ยนแปลงหรือผลงานที่ต้องการบรรลุผลสำเร็จ (W.K. Kellogg Foundation, 2004: p1)

ตัวแบบเชิงตรรกะ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1) ทรัพยากรต่างๆ (Resources) เช่น คน เงิน การจัดการองค์การ และชุมชน ที่แผนงานสามารถจัดหาได้เพื่อดำเนินงาน หรือที่เรียกว่า ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

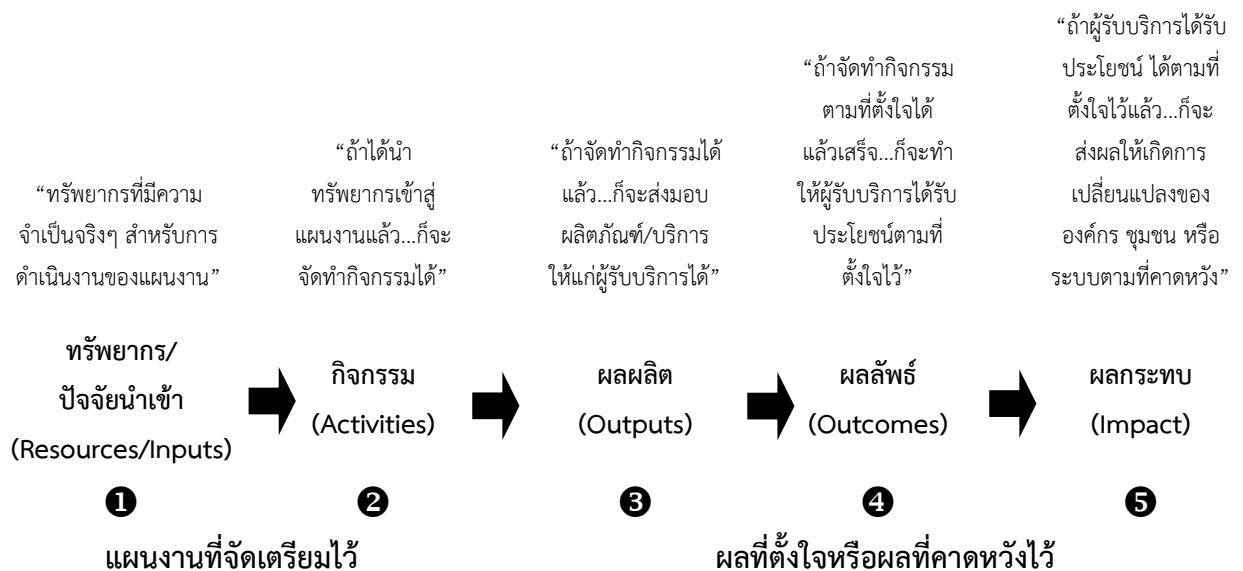
2.2) กิจกรรมของแผนงาน (Program Activities) เป็นสิ่งที่แผนงานจัดทำโดยใช้ทรัพยากร กิจกรรมเป็นทั้งกระบวนการ เครื่องมือ เหตุการณ์ เทคโนโลยี และการกระทำที่เป็นส่วนที่แผนงานตั้งใจ จะทำกิจกรรมการพัฒนานี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง หรือผลงานที่ต้องบรรลุผลสำเร็จ ได้แก่ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ (Outputs , Outcomes และ Impacts)

2.3) ผลผลิต (Outputs) เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการจัดกิจกรรมของแผนงาน และอาจครอบคลุมถึงประเภท ระดับ และเป้าหมายของการให้บริการที่ส่งมอบของแผนงาน

2.4) ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ สถานภาพและระดับของหน้าที่การงานของผู้มีส่วนร่วมในแผนงาน ผลลัพธ์ระยะสั้นวัดได้ภายใน 1 - 3 ปี ผลลัพธ์ระยะยาววัดได้ภายใน 4 - 6 ปี และนำไปสู่ผลกระทบได้ภายใน 7 - 10 ปี

2.5) ผลกระทบ (Impacts) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งใจ และไม่ตั้งใจที่เกิดขึ้นในองค์การ ชุมชน หรือระบบ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดทำกิจกรรมของแผนงานที่ปรากฏในช่วง 7-10 ปี ของการดำเนินงานตามแผนงาน ซึ่งโดยปกติมักจะทำการประเมินผลกระทบเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของแผนงาน

นักประเมินผลบางท่านเห็นว่าตัวแบบเชิงตรรกะเป็น ทฤษฎีแผนงาน (Program Theory) เพราะว่าการอธิบายกระบวนการทำงานของแผนงานที่เป็นปัจจัย ซึ่งมีอิทธิพลต่อผลสุดท้ายที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดแผนงาน

ภาพที่ 1.1 แบบจำลองโลจิก (Logic Model)

ที่มา : W.K. Kellogg Foundation, 2004: p3

3) แนวคิดการดำเนินงานรูปแบบธนาคารสินค้าเกษตร

แนวคิดการดำเนินงานรูปแบบธนาคารสินค้าเกษตร คือ การให้บริการในรูปแบบต่างๆ เช่น รับฝาก ถอน ให้ยืม หรือแลกเปลี่ยน สินค้าเกษตร สินค้าเกษตรแปรรูป วัสดุการเกษตร ปัจจัยการผลิตต่างๆ รวมทั้งอาจส่งคืนเป็นสินค้าเกษตร ผลผลิต หรือตัวเงิน ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของชุมชน ในการกำหนดเงื่อนไขการให้บริการของธนาคารสินค้าเกษตรของชุมชนนั้นๆ

4) การวัดเจตคติ/ทัศนคติ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 หน้า 321) ได้บัญญัติศัพท์ว่าเจตคติ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Attitude มาจากภาษาลาตินคำว่า Aptus หมายถึง ทำที่หรือความรู้สึกของบุคคลต่อ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากคำว่า เจตคติ หรือนักวิชาการบางคนใช้คำว่า ทัศนคติ นั้น ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมายรวมถึงบริบทของการประเมินค่า ตามที่ รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2548) ให้คำจำกัดความไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง การประเมินหรือการตัดสิน เกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบในวัตถุ หรือเหตุการณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของคนคนหนึ่ง เกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง เป็นท่าทีหรือแนวโน้มส่วนบุคคลส่วนบุคคลที่แสดงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นบุคคล กลุ่มคน ความคิด และสิ่งของที่ได้รับ และ วิภาส ทองสุข (2552) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า คือการประเมินหรือตัดสินเพื่อสะท้อนความรู้สึกของคนเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบในวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือเหตุการณ์ จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าเจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด ๆ อันเนื่องมาจากความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมในลักษณะชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย พอใจ ไม่พอใจ ต่อสิ่งใด ๆ ในทิศทางใด ทิศทางหนึ่งทั้งทางบวกและทางลบ

การวัดเจตคติ โดยตรงทำได้ยากเนื่องจากการวัดความรู้สึก นึกคิด ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลตามความหมายข้างต้น ดังนั้น การประเมินค่าเจตคติของบุคคลในเรื่องต่างๆ จึงเป็นการวัดทางอ้อม เช่น การถามสิ่งต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการวัดโดยให้บุคคลเป้าหมายเป็นผู้ตอบ ให้คะแนน หรือประเมินค่าจากคำตอบตามความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มี (เจษฎา อังกาบสี, 2554) อย่างไรก็ตามการวัดเจตคติมีความสำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) การวัดเจตคติเพื่อทำนาย เป็นวัดเจตคติที่ทำนายว่าบุคคลนั้นมีความรู้สึก นึกคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ และกระทำไปอย่างไร
- 2) การวัดเจตคติเพื่อเข้าใจสาเหตุและผล เป็นการวัดเจตคติจากการกระทำว่า ทำไมบุคคลนั้น ถึงทำเรื่องต่าง ๆ ด้วยเหตุผลใด
- 3) การวัดเจตคติเพื่อหาทางป้องกัน เป็นการวัดเจตคติเพื่อประเมินความคิดเห็นของคนหนึ่ง เช่น การรับบุคคลเข้าเป็นแพทย์ พยาบาล นักบิน อาจารย์ จำเป็นต้องได้เจตคติที่ดีและเหมาะสมต่ออาชีพนั้น มิฉะนั้นอาจทำให้เกิดผลเสียหายต่อผู้ที่เกี่ยวข้องได้
- 4) การวัดเจตคติเพื่อหาทางแก้ไข เนื่องจากแต่ละคนมีเจตคติที่แตกต่างกัน คนในสังคมจึงอาจมีเจตคติที่สอดคล้อง ไม่สอดคล้องในเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ ดังนั้นการวัดเจตคติจะช่วยแก้ไขให้บุคคลที่มีเจตคติที่ไม่ดี/ไม่สอดคล้องกับจริยธรรม คุณธรรมของสังคม

วิธีการวัดเจตคติมีหลายวิธี แต่ที่นิยมมีดังนี้

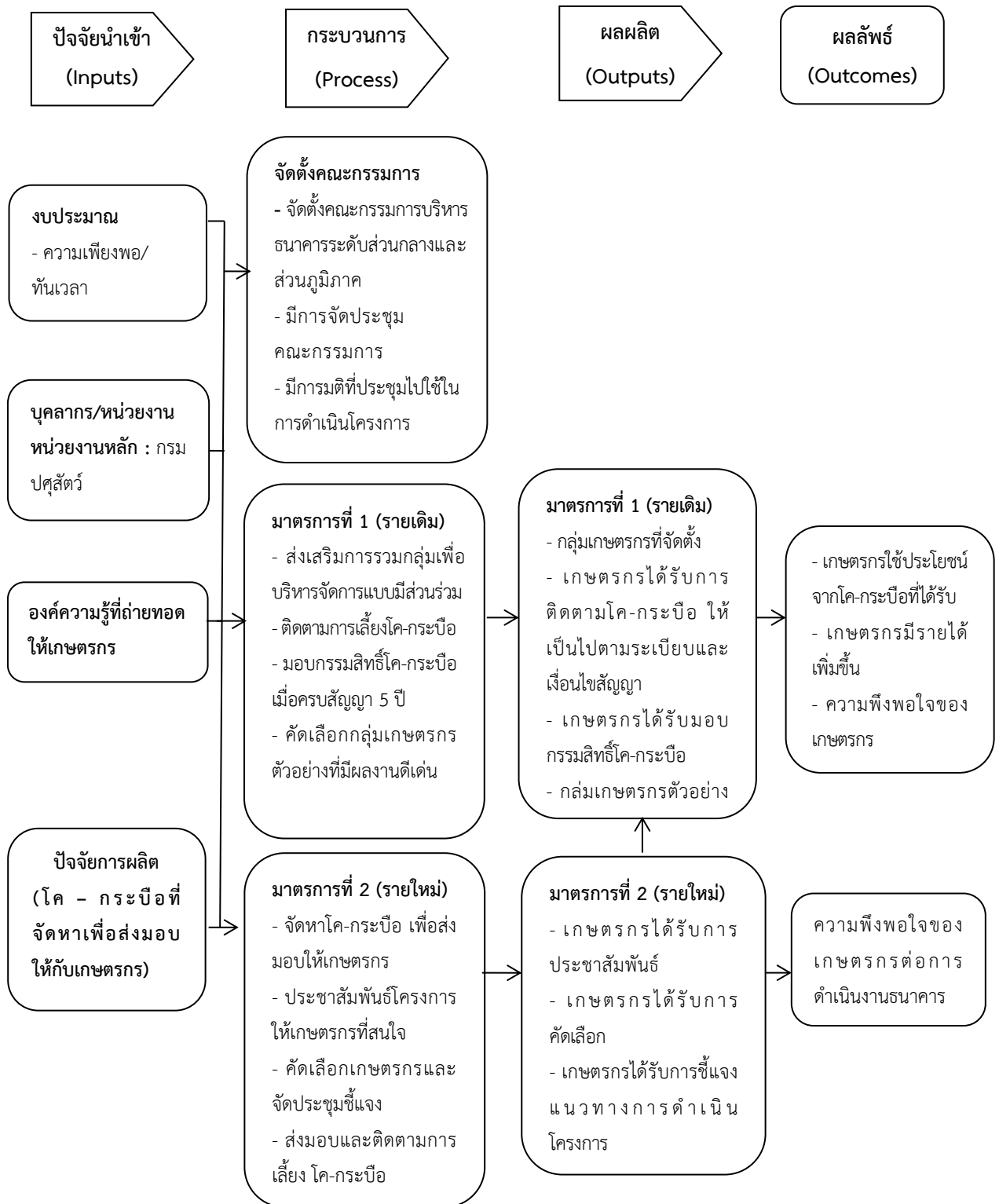
1) การวัดเจตคติของเทอร์สโทน เป็นการวิเคราะห์ค่าความคิดเห็น (Scale Value) ก่อนนำไปใช้จริง เนื่องจากเราไม่สามารถวัดเจตคติของบุคคลได้โดยตรง จึงต้องวัดจากความคิดเห็นของบุคคลโดยแบ่งความรู้สึกออกเป็น 11 ช่วง เท่า ๆ กัน และกำหนดค่าน้ำหนักในแต่ละช่วงชัดเจน

2) การวัดเจตคติตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) เป็นการวิเคราะห์ค่าความคิดเห็นหลังจากนำไปทดลองใช้แล้ว การวัดเจตคติตามวิธีของลิเคิร์ตแบ่งระดับการวัดเป็นมาตราส่วน 5 ระดับ โดยสเกลแต่ละระดับมีความต่อเนื่องจากการเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจเห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง แต่ละระดับคะแนนเป็น 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับ การวัดแบบนี้นิยมใช้กันทั่วไป เพราะสร้างได้ง่าย และใช้ได้ผลดี

3) การวัดเจตคติตามวิธีของออสกู๊ด (Osgood) การวัดแบบนี้ใช้คำคุณศัพท์อธิบายคุณลักษณะของสิ่งที่วัด ออกเป็นคำตรงกันข้าม เช่น ดี-เลว ชอบ-ไม่ชอบ เป็นต้น การวัดแบบนี้ประกอบด้วยข้อที่ให้เลือก 7 ข้อ จากการประเมินค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากด้านหนึ่งไปอีกด้านหนึ่ง

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของ Cummins, R.A. and Gullone, E. (2000) พบว่าการศึกษาความพอใจของบุคคลในเรื่องคุณภาพชีวิตโดยขยายการวัดจาก 5 (ตามวิธีของลิเคิร์ต) หรือ 7 ระดับ (ตามวิธีของออสกู๊ด) นั้น ไม่ส่งผลเสียหายต่อความเที่ยงของข้อมูล (Reliability) ในทางตรงกันข้ามกับยิ่งเพิ่มความรับรู้ความพอใจ หรือความคิดเห็นได้กว้างขึ้น โดยสรุปว่าการวัดความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตควรใช้ระดับการวัด 10 ระดับ

2.4.3 กรอบแนวคิดในการประเมินผล

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดในการประเมินผลโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ปี 2559 - 2560

ที่มา : จากการศึกษา

2.5 วิธี การประเมินผล

2.5.1 รูปแบบประเมินผล

การประเมินในครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินผลเชิงตรรกะ (Logic Model) เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นที่ต้องการประเมิน ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์เบื้องต้น (Outcomes) โดยคำนึงถึงระยะเวลา และกระบวนการดำเนินงานตามขั้นตอนของโครงการ

2.5.2 ประเภทการประเมินผล

การประเมินผลครั้งนี้เป็นการประเมินผลระหว่างการดำเนินโครงการ (Ongoing Evaluation) เนื่องจากโครงการได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว แต่ยังไม่สิ้นสุดโครงการ เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า และผลผลิตที่ได้ เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นการป้องกันโครงการไม่ให้ล้มเหลว และยังสามารถนำไปใช้ประยุกต์ในการจัดทำโครงการอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายกันได้

2.5.3 แผนแบบการประเมินผล

การประเมินผลครั้งนี้เป็นเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับเป้าหมายที่โครงการกำหนดไว้ หรือผลที่คาดหวังเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

2.5.4 ประเด็นและตัวชี้วัด

จากกรอบแนวคิดของการประเมินผลที่นำมาประยุกต์ใช้ ได้สร้างเป็นประเด็นที่ต้องการประเมิน และตัวชี้วัด ดังนี้

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด ของการประเมินผลโครงการ

ประเด็น	ตัวชี้วัด
1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	
1.1 งบประมาณ	- จำนวนงบประมาณที่ใช้ในกิจกรรมต่างๆ - ความทันเวลาของงบประมาณที่ได้รับ
1.2 บุคลากร	- จำนวนบุคลากรที่มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ
1.3 ปัจจัยการผลิต	- จำนวนปัจจัยการผลิตที่สนับสนุน
1.4 องค์กรความรู้	- จำนวนองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดให้เกษตรกร
2. กระบวนการ (Process)	
2.1 การจัดตั้งคณะกรรมการ	- จำนวนคณะกรรมการบริหารธนาคารระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค - จำนวนครั้งของการจัดประชุมคณะกรรมการบริหารธนาคารระดับต่างๆ - จำนวนครั้งในการนำมติที่ประชุมไปใช้ในการดำเนินโครงการ

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด ของการประเมินผลโครงการ (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด
2.2 มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม)	
2.2.1 การส่งเสริมการรวมกลุ่ม	- ร้อยละของการส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม
2.2.2 การติดตามโค-กระบือ	- จำนวนครั้งของการติดตามการเลี้ยงโค-กระบือ ของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา
2.2.3 การมอบกรรมสิทธิ์โค-กระบือ	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีคุณสมบัติครบถ้วน และปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการ
2.2.4 การคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรดีเด่น	- จำนวนหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น - จำนวนกลุ่มเกษตรกรที่สมัครเข้ารับการคัดเลือก
2.3 มาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่)	
2.3.1 การจัดหาโค-กระบือ	- จำนวนโค-กระบือ ที่จัดหาเพื่อส่งมอบให้เกษตรกร
2.3.2 การประชาสัมพันธ์โครงการ	- จำนวนสื่อ/ความถี่ ที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์โครงการ
2.3.3 การคัดเลือกเกษตรกรและจัดประชุมชี้แจง	- จำนวนเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการ - ร้อยละของเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการและมีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์กำหนด - จำนวนครั้งของการจัดประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการให้เกษตรกร
2.3.4 การส่งมอบและติดตามโค-กระบือ	- ร้อยละของโค-กระบือ ที่มีคุณสมบัติครบถ้วน และพร้อมที่จะส่งมอบให้แก่เกษตรกร - จำนวนครั้งของการติดตามการเลี้ยงโค-กระบือ ของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา
3. ผลผลิต (Outputs)	
3.1 มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม)	
3.1.1 กลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้ง	- จำนวนกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
3.1.2 เกษตรกรได้รับการติดตามโค-กระบือ	- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการติดตามโค-กระบือ ของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด ของการประเมินผลโครงการ (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด
3.1.3 เกษตรกรได้รับมอบกรรมสิทธิ์โค-กระบือ	- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับมอบกรรมสิทธิ์โค-กระบือ เมื่อครบสัญญา 5 ปี - จำนวนโค-กระบือที่มอบกรรมสิทธิ์ให้แก่เกษตรกรเมื่อครบสัญญา 5 ปี
3.1.4 กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างดีเด่น	- จำนวนกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นประจำปี
3.2 มาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่)	
3.2.1 เกษตรกรได้รับการประชาสัมพันธ์	- ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับการประชาสัมพันธ์โครงการ (ประเภทสื่อที่ได้รับ)
3.2.2 เกษตรกรได้รับการคัดเลือก	- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ
3.2.3 เกษตรกรได้รับการชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการ	- จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมประชุมเพื่อชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการ เจื่อนไข และสัญญาต่างๆ
3.2.4 เกษตรกรได้รับมอบ/ติดตามโค-กระบือ	- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับมอบโค-กระบือ - จำนวนโค-กระบือ ที่มอบให้แก่เกษตรกร - จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการติดตามโค-กระบือ ของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา
4. ผลลัพธ์ (Outcomes)	
4.1 เกษตรกรใช้ประโยชน์จากโค-กระบือที่ได้รับ	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์จากโค-กระบือในโครงการ
4.2 เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น	- มูลค่าของโค-กระบือ ที่เกษตรกรได้รับมอบกรรมสิทธิ์เมื่อครบสัญญา 5 ปี
5 ทักษะ	
	- ระดับความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการ เจื่อนไข และสัญญาต่างๆ ของเกษตรกร - ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อ โค-กระบือ ที่ได้รับมอบกรรมสิทธิ์เมื่อครบสัญญา 5 ปี - ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโค-กระบือ ที่ได้รับมอบ (ด้านคุณภาพ และปริมาณ) - ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการดำเนินโครงการฯ

ที่มา: จากการศึกษา

2.5.5 การรวบรวมข้อมูล

1) วิธีการรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการและเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ที่รับผิดชอบโครงการโดยใช้แบบสัมภาษณ์ รวมทั้ง เอกสารวิชาการ โครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ของกรมปศุสัตว์ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) แหล่งข้อมูล ประกอบด้วย

2.1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการในแต่ละมาตรการ ซึ่งเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปี 2559 และปี 2560 จำนวนทั้งหมด 497 ราย (มาตรการที่ 1 จำนวน 207 ราย มาตรการที่ 2 จำนวน 290 ราย) และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการจำนวน 18 จังหวัด โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์

2.2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการรวบรวมจากเอกสารรายงานความก้าวหน้าโครงการของกรมปศุสัตว์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.5.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis)

เป็นวิธีสร้างข้อสรุปผลการประเมินจากการวิเคราะห์ข้อมูลหรือเนื้อหาที่ไม่ใช่ข้อมูลตัวเลขหรือสถิติ โดยการจำแนกหรือการจัดกลุ่มข้อมูล การเปรียบเทียบเหตุการณ์ การวิเคราะห์ส่วนประกอบ การวิเคราะห์แบบอุปนัย และการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเอกสาร เป็นต้น

2) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis)

โดยใช้วิธีการทางสถิติ ได้แก่ สถิติ เชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) เช่น ค่าผลรวม ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ เป็นต้น โดยแจกแจงความถี่ จัดกลุ่มประเภทข้อมูล แล้วนำเสนอในรูปตาราง แผนภูมิ เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือเป้าหมายของโครงการ หรือเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นก่อนและหลังโครงการ และวิเคราะห์ความพึงพอใจรวมทั้งความคิดเห็นของเกษตรกรจากคะแนนเต็ม 10 โดย 1 = น้อยที่สุด เพิ่มจนกระทั่ง 10 = มากที่สุด โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) แบ่งช่วงคะแนนออกเป็น 5 ระดับ เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ช่วงคะแนนเฉลี่ยดังนี้

$$\text{ช่วงคะแนนเฉลี่ย} = (10 - 1)/5 = 9/5 = 1.80$$

ตารางที่ 2.2 การกำหนดค่าคะแนน สำหรับวิเคราะห์ข้อมูล

ช่วงค่าคะแนนเฉลี่ย	ผลการประเมินผล
1.00 – 2.80	พึงพอใจ น้อยที่สุด
2.81 – 4.60	พึงพอใจ น้อย
4.61 – 6.40	พึงพอใจ ปานกลาง
6.41 – 8.20	พึงพอใจ มาก
8.21 – 10.00	พึงพอใจ มากที่สุด

2.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล

2.6.1 ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารในการดำเนินงานต่อไป

2.6.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการประเมินผลให้เป็นข้อมูลสนับสนุนเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร

บทที่ 3 ผลการประเมิน

ในการการประเมินผลโครงการธนาคารโค - กระบือในครั้งนี้ เป็นการประเมินผลระหว่างการดำเนินงานโครงการ (On-going Evaluation) เนื่องจากโครงการได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว แต่ยังไม่สิ้นสุดโครงการ เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า และผลผลิตที่ได้ เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้นซึ่งจะเป็นการป้องกันโครงการไม่ให้ล้มเหลว และยังสามารถนำไปใช้ประยุกต์ในการจัดทำโครงการอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน มีผลการประเมินดังนี้

3.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

3.1.1 งบประมาณ

โค-กระบือ ที่จัดหาให้เกษตรกร ส่วนใหญ่ได้มาจากการรับบริจาคโค - กระบือวัยเจริญพันธุ์ ผ่านโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี คือ บริจาคเป็นเงินไม่จำกัดจำนวนตามศรัทธา และบริจาคเป็นโค-กระบือ ไม่จำกัดจำนวน ในส่วนของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรเพื่อใช้ในการดำเนินโครงการได้แก่ ค่าเวชภัณฑ์ ค่าน้ำมัน ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าจ้างเหมาบริการ ค่าอาหารทำการนอกเวลาและค่าใช้จ่ายในการสัมมนา ซึ่งในปีงบประมาณ 2559 ได้รับงบประมาณสำหรับดำเนินโครงการ จำนวน 6,867,060 บาท มีการเบิกจ่ายงบประมาณทั้งหมด 6,867,060 บาท คิดเป็นร้อยละ 100 โดยงบประมาณมีความทันเวลาต่อการดำเนินงาน และในปีงบประมาณ 2560 ได้รับงบประมาณสำหรับดำเนินโครงการ จำนวน 6,587,060 บาท มีการเบิกจ่ายงบประมาณทั้งหมด 6,587,060 บาท คิดเป็นร้อยละ 100 และมีความทันเวลาต่อการดำเนินงาน (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 ผลการใช้จ่ายงบประมาณโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

รายการ	ปี 2559			ปี 2560		
	งบประมาณ	ผลการใช้จ่าย	ร้อยละ	งบประมาณ	ผลการใช้จ่าย	ร้อยละ
1. ค่าเวชภัณฑ์	4,756,360	4,756,360	100	4,756,360	4,756,360	100
2. น้ำมัน	1,038,800	1,038,800	100	1,024,000	1,024,000	100
3. เบี้ยเลี้ยง	205,000	205,000	100	188,800	188,800	100
4. ค่าจ้างเหมาบริการ	87,000	87,000	100	93,200	93,200	100
5. ค่าอาหารทำการนอกเวลา	30,000	30,000	100	30,000	30,000	100
6. ค่าใช้จ่ายในการสัมมนา	749,900	749,900	100	494,700	494,700	100
รวมทั้งหมด	6,867,060	6,867,060	100.00	6,587,060	6,587,060	100.00

ที่มา : กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ กรมปศุสัตว์ (2561)

3.1.2 บุคลากรที่มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ

ในการดำเนินโครงการ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดมีจำนวนบุคลากรที่มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ เฉลี่ยจำนวน 3 ราย ซึ่งมีความเห็นว่า บุคลากรไม่เพียงพอ ร้อยละ 83.33 และเพียงพอ ร้อยละ 16.67 ส่วนใหญ่ไม่เพียงพอเนื่องจาก ทางกรมปศุสัตว์ไม่ได้จัดสรรตำแหน่งข้าราชการ พนักงานราชการ หรือ ลูกจ้างโครงการโดยตรงในพื้นที่ ทางสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดจึงแก้ไขโดยการเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่โดยขอความร่วมมือกับปศุสัตว์อำเภอ ผู้นำท้องถิ่น ประธานกลุ่ม และรับสมัครอาสาสมัครปศุสัตว์เพื่อช่วยกำกับ ติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ รวมทั้งจัดทำทะเบียนคุมเกษตรกรเพื่อใช้ติดต่อได้สะดวกรวดเร็ว

3.1.3 ปัจจัยการผลิตที่สนับสนุน

เกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ จะได้รับแม่โคหรือกระบือ รายละเอียด 1 ตัว ในรูปแบบการยืมเพื่อการผลิต โดยเกษตรกรที่ยืมแม่โคหรือกระบือจากโครงการต้องคืนลูกโคหรือ ลูกกระบือตัวแรกเมื่ออายุครบ 18 เดือน ให้กับโครงการ และเมื่อเกษตรกรยืมครบสัญญา 5 ปี จะได้รับมอบ กรรมสิทธิ์แม่โคหรือกระบือพร้อมทั้งลูกตัวที่ 2,3... (ถ้ามี) จากโครงการ นอกจากนี้ได้รับโค-กระบือ จากโครงการแล้วเกษตรกรบางรายยังได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตอื่นๆ จากปศุสัตว์จังหวัด และปศุสัตว์ อำเภอในพื้นที่ด้วย เช่น ก้อนแร่ธาตุ ท่อนพันธุ์หญ้าเนเปียร์ปากช่อง ยาถ่ายพยาธิ และวัคซีน เป็นต้น

3.1.4 องค์กรความรู้

ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรส่วนใหญ่จะเป็นการประชุมชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจ ให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับเงื่อนไข สัญญาต่างๆ ในการเข้าร่วมโครงการ และหลักสูตร เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่จะถ่ายทอดไปพร้อมกับการประชุมชี้แจงโครงการ

3.2 กระบวนการ (process)

3.2.1 การจัดตั้งคณะกรรมการบริหาร

ในการดำเนินโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ได้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการจำนวน 31 ราย มีอธิบดีกรมปศุสัตว์เป็นประธาน และหัวหน้าฝ่ายโครงการธนาคาร โค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ เป็นเลขานุการ โดยมีระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ พ.ศ. 2556 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557 เป็นแนวทางการปฏิบัติ

ในส่วนของการดำเนินการในพื้นที่ พบว่า ร้อยละ 83.33 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการ บริหารธนาคารระดับจังหวัด และร้อยละ 16.67 ไม่มีการจัดตั้ง เนื่องจากเห็นว่ามีการจัดตั้งคณะกรรมการ ระดับกรมอยู่แล้ว โดยคณะกรรมการบริหารธนาคารระดับจังหวัด มีจำนวน 14 คน มีการประชุม คณะกรรมการบริหารธนาคารเพื่อชี้แจงรายละเอียดโครงการ เฉลี่ยจำนวน 2 ครั้ง/ปี และมีการนำมติ ที่ประชุมไปใช้ในการดำเนินโครงการ เฉลี่ยจำนวน 5 ครั้ง/ปี ส่วนใหญ่เป็นมติเรื่อง การตรวจทะเบียน

จำนวนสัตว์ เช่น สัตว์ที่เกิดลูก สัตว์ที่คืนลูกตัวแรก สัตว์ที่มีอบกรรมสิทธิ์ การตรวจสอบคุณสมบัติเกษตรกร การจัดซื้อปัจจัยการผลิต และการแก้ปัญหาต่างๆในพื้นที่

3.2.2 มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม)

1) การส่งเสริมการรวมกลุ่ม

ในการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือฯ ได้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ร้อยละ 91.67 และไม่มีการส่งเสริมร้อยละ 8.33 เพราะบางพื้นที่เกษตรกรอยู่ห่างไกลอำเภอกัน จึงไม่สะดวกในการเข้าร่วมกลุ่ม โดยมีการส่งเสริมให้สมาชิกมีการรวมกลุ่มสำรองฟีดอาหารสัตว์ ร้อยละ 83.33 ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกได้มีฟีดอาหารสัตว์ให้แก่โค - กระบือของตนเองตลอดทั้งปี และสำรองในยามขาดแคลน รองลงมาได้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อมีการจัดการข้อมูลด้านทะเบียนสัตว์ที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อสะดวกในการติดตาม ข้อมูลที่เป็นระเบียบของสมาชิกและจำนวนสัตว์ภายในกลุ่ม และส่งเสริมการมีพ่อดูประจำกลุ่ม เพื่อความสะดวกในการผสมพันธุ์สัตว์ ร้อยละ 75 เท่ากัน (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 การส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม

รายการ	ร้อยละ
1. ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมเงิน	58.33
2. การจัดการข้อมูลด้านทะเบียนสัตว์	75.00
3. การสำรองฟีดอาหารสัตว์	83.33
4. ระบบการเลี้ยงโค - กระบือในระบบคอกรวม	41.67
5. พ่อดูประจำกลุ่ม	75.00
6. อื่นๆ	25.00

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : 1 กลุ่ม อาจทำได้มากกว่า 1 กิจกรรม

2) การติดตามโค-กระบือ

ในการติดตามโค - กระบือที่เกษตรกรได้รับมอบจากโครงการแล้ว ทางโครงการธนาคารโค - กระบือ โดยเป็นหน้าที่ ปศุสัตว์อำเภอ หรือปศุสัตว์อาสาในพื้นที่ จะทำการติดตามโค - กระบือของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา พร้อมให้บริการดูแลสุขภาพสัตว์ บริการผสมเทียม และติดตามลูกสัตว์เกิดใหม่ เฉลี่ยจำนวน 4 ครั้ง/ปี

3) การมอบกรรมสิทธิ์โค - กระบือ

หลังจากเกษตรกรได้รับมอบโค - กระบือ จากโครงการฯ และเลี้ยงจนกระทั่งครบสัญญา 5 ปี โดยมีการคืนลูกตัวแรกให้กับโครงการแล้ว ทางโครงการจะมีการมอบกรรมสิทธิ์แม่โคหรือแม่กระบือ พร้อมทั้งลูกโคหรือลูกกระบือ ตัวที่ 2 และ 3 หรือตัวถัดไปให้เกษตรกร จากการตรวจสอบคุณสมบัติของเกษตรกรพบว่า มีเกษตรกรที่มีคุณสมบัติครบถ้วน และปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการ ร้อยละ 90 และร้อยละ 10 เกษตรกรไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการ เนื่องจากเกษตรกรบางรายขายสัตว์ของโครงการก่อนครบกำหนด เพราะป่วย หรือแก่ชรา ไม่สามารถเลี้ยงสัตว์ต่อไปได้

4) การคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรดีเด่น

กรมปศุสัตว์ได้ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่มีผลงานดีเด่นประจำปี โดยจัดกิจกรรมการประกวดหมู่บ้าน และกลุ่ม ชคก. ที่มีผลการดำเนินงานโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ดีเด่น ในระดับสำนักงานปศุสัตว์เขต เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด หมู่บ้าน และกลุ่ม ชคก. โดยจะเชิญปศุสัตว์จังหวัด ตัวแทนหมู่บ้าน และกลุ่ม ชคก. ที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือก มารับมอบโล่พร้อมเงินรางวัล ในงานวันสถาปนากกรมปศุสัตว์วันที่ 5 พฤษภาคม ของทุกปี

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ได้แก่

- 1) มีการบริหารจัดการกลุ่ม โดยมีกิจกรรมภายในกลุ่ม เช่น ธนาคารมูลโค มีกองทุนออมทรัพย์ประจำกลุ่ม มีการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และทำตามระเบียบเงื่อนไขโครงการ
- 2) สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะภายในชุมชน
- 3) มีการขยายจำนวนสัตว์ ชคก. ในพื้นที่ ให้มีปริมาณมากขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนโค-กระบือให้เกษตรกรรายใหม่

3.2.3 การดำเนินงานโครงการมาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่)

1) จัดหาโค-กระบือ เพื่อส่งมอบให้เกษตรกรรายใหม่

ในการจัดหาโค - กระบือของโครงการฯ มี 2 วิธี คือ รับบริจาคเป็นเงินไม่จำกัดจำนวน ศรัทธา เพื่อนำเงินมาซื้อโค - กระบือ และรับบริจาคโค - กระบือ ไม่จำกัดจำนวน โดยโครงการฯ ได้กำหนดคุณลักษณะเฉพาะของโค - กระบือ ดังนี้ 1) เป็นโค-กระบือ เพศเมีย อายุประมาณ 2-4 ปี 2) มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง เหมาะสมที่จะใช้เป็นแม่พันธุ์ 3) ไม่มีอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งพิการ 4) ปราศจากโรคระบาดติดต่อถึงคนหรือสัตว์ด้วยกัน จากผลการดำเนินงานโดยการจัดหา โค - กระบือ เพื่อส่งมอบให้เกษตรกรรายใหม่ พบว่าในปีงบประมาณ 2559 มีการจัดหาโค-กระบือ เพื่อส่งมอบให้เกษตรกรได้ทั้งหมดจำนวน 15,545 ตัว แบ่งเป็น โคจำนวน 10,377 ตัว และกระบือ จำนวน 5,168 ตัว โดยเป็นโค-กระบือ ที่ได้จากแหล่งต่างๆ ดังนี้ การรับบริจาค ณ โรงฆ่าสัตว์ปทุมธานี และอยุธยาจำนวน 9,338 ตัว การเปลี่ยนสัญญาจากเกษตรกรรายเก่าเป็นรายใหม่จำนวน 139 ตัว การส่งมอบลูกตัวที่ 1 ของเกษตรกรรายเดิมให้เกษตรกร

รายใหม่จำนวน 4,114 ตัว การรับบริจาคโค-กระบือในพื้นที่จำนวน 1,491 ตัว การจัดซื้อโค-กระบือ ในพื้นที่จำนวน 449 ตัว และจากการรับโค-กระบือ พระราชทานจำนวน 14 ตัว

และในปีงบประมาณ 2560 มีการจัดหาโค-กระบือ เพื่อส่งมอบให้เกษตรกรได้ทั้งหมดจำนวน 19,074 ตัว แบ่งเป็น โคจำนวน 12,465 ตัว และกระบือ จำนวน 6,609 ตัว โดยเป็นโค-กระบือที่ได้จากแหล่งต่างๆ ดังนี้ การรับบริจาค ณ โรงฆ่าสัตว์ปทุมธานี และอยุธยาจำนวน 13,154 ตัว การเปลี่ยนสัญญาจากเกษตรกรรายเก่าเป็นรายใหม่จำนวน 105 ตัว การส่งมอบลูกตัวที่ 1 ของเกษตรกรรายเดิมให้เกษตรกรรายใหม่จำนวน 3,694 ตัว การรับบริจาคโค-กระบือ ในพื้นที่จำนวน 917 ตัว การจัดซื้อโค - กระบือ ในพื้นที่จำนวน 1,165 ตัว และจากการรับโค-กระบือพระราชทานจำนวน 39 ตัว (ตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 จำนวนโค-กระบือที่จัดหา

หน่วย : ตัว

รายการ	ปี 2559			ปี 2560		
	โค	กระบือ	รวม	โค	กระบือ	รวม
1. รับบริจาคโค-กระบือ ณ โรงฆ่าสัตว์	8,864	4,290	13,154	6,162	3,176	9,338
2. เปลี่ยนสัญญาจากเกษตรกรรายเก่าเป็นรายใหม่	51	54	105	110	29	139
3. ส่งมอบลูกตัวที่ 1 ให้เกษตรกรรายใหม่	2,527	1,167	3,694	2,983	1,131	4,114
4. รับบริจาคโค-กระบือ ในพื้นที่	671	246	917	1,108	383	1,491
5. จัดซื้อโค-กระบือ ในพื้นที่	315	850	1,165	-	449	449
6. รับโค-กระบือพระราชทาน	37	2	39	14	-	14
รวมทั้งรวม	12,465	6,609	19,074	10,377	5,168	15,545

ที่มา : กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ กรมปศุสัตว์ (2561)

2) ประชาสัมพันธ์โครงการเพื่อให้เกษตรกรสมัครเข้าร่วมโครงการ

สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์โครงการเพื่อให้เกษตรกรสมัครเข้าร่วมโครงการมากที่สุด ได้แก่ สื่อบุคคล เช่น เพื่อนบ้าน และผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ อบต. กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 100 โดยมีการประชาสัมพันธ์จำนวน 2 ครั้ง/เดือน รองลงมาเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น Facebook line และเว็บไซต์ต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 50 โดยมีการประชาสัมพันธ์จำนวน 1 ครั้ง/เดือน และสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น วารสารไปสเตอร์ และหนังสือราชการ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 25 โดยมีการประชาสัมพันธ์จำนวน 1 ครั้ง/เดือน (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 ประเภทสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์โครงการ

รายการ	ร้อยละ
1. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Facebook/line/Application และเว็บไซต์ต่างๆ)	50
2. สื่อสิ่งพิมพ์ (วารสาร โปสเตอร์ และหนังสือราชการ)	25
3. สื่อบุคคล (เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ในพื้นที่ เพื่อนบ้าน และผู้นำท้องถิ่น)	100

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์โครงการมากกว่า 1 ช่องทาง

3) คัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการและจัดประชุมชี้แจง

3.1) จำนวนเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการ

หลังจากมีเกษตรกรมาสมัครเข้าร่วมโครงการแล้ว ทางโครงการจะดำเนินการคัดเลือกเกษตรกรตามคุณสมบัติที่กำหนด ดังนี้ 1) เป็นเกษตรกรมีสัญชาติไทยอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ขึ้นไป 2) มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน หรือเลี้ยงสัตว์ 3) มีความประพฤติดี และยินดีให้ความร่วมมือกับทางราชการ 4) ยังไม่เคยได้รับโคหรือกระบือจากโครงการอื่น ๆ มาก่อน 5) มีความเหมาะสมและสามารถที่จะดูแลเลี้ยงดูโค-กระบือได้ และ 6) มีรายได้ไม่เกินเกณฑ์ จปฐ.1 (ฉบับที่เป็นปัจจุบัน) หรือได้รับการรับรองจากคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการชุมชนนั้นๆ ว่าสมควรได้รับความช่วยเหลือ โดยปีงบประมาณ 2559 มีจำนวนเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 12,131 ราย คิดเป็นร้อยละ 135 ของเป้าหมาย 9,000 ราย ในส่วนของปีงบประมาณ 2560 มีจำนวนเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 19,074 ราย คิดเป็นร้อยละ 211.93 ของเป้าหมาย 9,000 ราย

3.2) เกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการและมีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์กำหนด

จากการการคัดเลือกเกษตรกรตามคุณสมบัติที่กำหนด พบว่า เกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการ มีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์ที่กำหนดทั้งหมด เนื่องจากมีการกลั่นกรองในระดับอำเภอเรียบร้อยแล้ว จึงเสนอชื่อเข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ 3.5 เกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการและมีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์กำหนด

รายการ	ปี 2559			ปี 2560			รวม		
	แผน	ผล	ร้อยละ	แผน	ผล	ร้อยละ	แผน	ผล	ร้อยละ
จำนวนเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการ	9,000	12,131	135.00	9,000	19,074	211.93	18,000	31,205	173.36
จำนวนเกษตรกรที่มีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์	9,000	12,131	135.00	9,000	19,074	211.93	18,000	31,205	173.36

ที่มา : กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ กรมปศุสัตว์ (2561)

3.3) จำนวนครั้งของการจัดประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการให้เกษตรกรรายใหม่

ในการดำเนินโครงการก่อนที่จะมอบโค - กระบือ ให้แก่เกษตรกรไปเลี้ยง จะต้องมีการชี้แจงแผนการดำเนินโครงการรวมทั้งระเบียบ และข้อสัญญาต่างๆ ให้เกษตรกรทราบ ผลการดำเนินงานพบว่าการจัดประชุมชี้แจงรายละเอียดโครงการให้เกษตรกรทุกราย เฉลี่ย 2 ครั้ง ครั้งละ 1 วัน เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจในรายละเอียดโครงการ ตลอดจนระเบียบ และข้อสัญญาต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงโค - กระบือได้ครบตามสัญญาที่กำหนด

4) การส่งมอบและติดตามโค-กระบือ

4.1) ร้อยละของโค-กระบือ ที่มีคุณสมบัติครบถ้วน

เนื่องจากการรับบริจาคโค - กระบือเพื่อเข้าร่วมโครงการ มีการกำหนดคุณลักษณะของโค - กระบือไว้เรียบร้อยแล้ว ดังนั้นโค - กระบือที่จะส่งมอบให้เกษตรกรส่วนใหญ่จึงมีคุณสมบัติครบถ้วน พร้อมส่งมอบให้แก่เกษตรกรทุกตัว

4.2) จำนวนครั้งของการติดตามการเลี้ยงโค-กระบือ

เกษตรกรรายใหม่ที่ได้รับโค-กระบือทุกราย ได้รับการติดตามการเลี้ยงโค-กระบือของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา โดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปศุสัตว์อำเภอ ปศุสัตว์อาสาและหัวหน้ากลุ่มในพื้นที่ โดยติดตามผลความก้าวหน้าของโครงการ ปัญหาอุปสรรค การตรวจสุขภาพสัตว์ ลูกสัตว์ที่เกิดใหม่ และการเลี้ยงดูของเกษตรกร จำนวนครั้งของการติดตามเฉลี่ยปีละ 5 - 6 ครั้ง

3.3 ผลผลิต (Outputs)

3.3.1 มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม)

1) กลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้ง

ในการดำเนินโครงการหลังจากเกษตรกรได้รับมอบโค - กระบือจากโครงการแล้ว ทางโครงการจะมีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่ม เพื่อให้ง่ายในการบริหารจัดการ ผลการดำเนินงานพบว่า มีกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมเพื่อให้มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมทั้งหมด 73 จังหวัด ปีละ 738 กลุ่ม โดยในปีงบประมาณ 2559 และ 2560 มีกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมปีละ 738 กลุ่ม ครบตามเป้าหมาย

2) เกษตรกรได้รับการติดตามโค-กระบือ

เกษตรกรทุกรายที่ได้รับการติดตามโค-กระบือ ของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา และให้บริการดูแลสุขภาพสัตว์/บริการผสมเทียม/ติดตามลูกสัตว์เกิดใหม่ ดำเนินการทุกเดือนในพื้นที่ 73 จังหวัด ตามเป้าหมาย

3) เกษตรกรได้รับมอบกรรมสิทธิ์โค - กระบือเมื่อสัญญาครบ 5 ปี

เมื่อเกษตรกรได้รับมอบกรรมสิทธิ์โค - กระบือไปเลี้ยงจนกระทั่งครบสัญญา 5 ปี โดยมีการคืนลูกโค - กระบืออายุ 18 เดือน ให้แก่โครงการฯ แล้ว ทางโครงการฯ จะมอบกรรมสิทธิ์แม่โค - กระบือให้แก่เกษตรกร ซึ่งพบว่ามีกรรมสิทธิ์โค - กระบือให้เกษตรกรเมื่อครบสัญญา 5 ปี ไปแล้วทั้งหมด 14,019 ราย คิดเป็นร้อยละ 140.19 ของเป้าหมาย 10,000 ราย โดยในปี 2559 โอนกรรมสิทธิ์โค - กระบือ ให้เกษตรกร 7,880 ราย คิดเป็นร้อยละ 158 ของเป้าหมาย 5,000 ราย และในปี 2560 โอนกรรมสิทธิ์โค - กระบือให้เกษตรกร 6,139 ราย คิดเป็นร้อยละ 122.78 ของเป้าหมาย 5,000 ราย (ตารางที่ 3.6)

ตารางที่ 3.6 เกษตรกรที่ได้รับกรรมสิทธิ์โค - กระบือเมื่อสัญญาครบสัญญา 5 ปี

รายการ	หน่วย : ราย								
	ปี 2559			ปี 2560			รวม		
	แผน	ผล	ร้อยละ	แผน	ผล	ร้อยละ	แผน	ผล	ร้อยละ
จำนวนเกษตรกรที่ได้รับกรรมสิทธิ์โค - กระบือ	5,000	7,880	158	5,000	6,139	122.78	10,000	14,019	140.19

ที่มา : กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ กรมปศุสัตว์ (2561)

4) กลุ่มเกษตรกรที่มีผลงานดีเด่นประจำปี

จากการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่มีผลงานดีเด่นประจำปี พบว่า มีการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรดีเด่นได้ปีละ 27 กลุ่ม ครบตามเป้าหมาย โดยปี 2559 และปี 2560 คัดเลือกกลุ่มเกษตรกรดีเด่นได้ปีละ 27 กลุ่ม

3.3.2 มาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่)

1) เกษตรกรได้รับการประชาสัมพันธ์โครงการ

เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการประชาสัมพันธ์โครงการจากสื่อบุคคลเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาได้แก่ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์ต่าง ๆ Facebook/line/ Application ต่าง ๆ) ร้อยละ 1.02 และจากสื่อสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 0.26 โดยสื่อบุคคลที่ได้รับการประชาสัมพันธ์โครงการส่วนใหญ่มาจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอ ร้อยละ 62.41 รองลงมาผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ อบต. กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 52.76 ทราบจากเพื่อนบ้าน หรือเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 10.69 และทราบจากบุคคลอื่น ๆ เช่น คณะกรรมการกลุ่ม สหกรณ์การเกษตร และเจ้าอาวาสวัดในพื้นที่ ร้อยละ 3.79

ตารางที่ 3.7 สื่อที่เกษตรกรได้รับการประชาสัมพันธ์โครงการ

รายการ	ร้อยละ		
	ปี 2559	ปี 2560	รวม
1. สื่อบุคคลที่เกษตรกรได้รับการประชาสัมพันธ์โครงการ	100.00	100.00	100.00
- เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอ/จังหวัด	58.85	69.39	62.41
- ผู้นำท้องถิ่น (อบต./กำนัน/ผญบ.)	52.08	54.08	52.76
- เพื่อนบ้าน / เกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อ	7.81	16.33	10.69
- อื่น ๆ	5.21	1.02	3.79
2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์ต่างๆ Facebook/line/ Application ต่างๆ)	-	2.04	1.02
3. สื่อสิ่งพิมพ์ (หนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ โปสเตอร์)	0.52	-	0.26

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกร 1 ราย อาจได้รับการประชาสัมพันธ์มากกว่า 1 ช่องทาง

2) เกษตรกรได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการตามคุณสมบัติที่กำหนด

โครงการได้เปิดรับสมัครเกษตรกรผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ โดยคณะกรรมการบริหารงานธนาคารในระดับจังหวัดเป็นผู้พิจารณาคัดเลือก ซึ่งจะพิจารณาคัดเลือกจากเกษตรกรตามคุณสมบัติที่กำหนด พบว่ามีเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 31,205 ราย คิดเป็นร้อยละ 173.36 ของเป้าหมาย 18,000 ราย โดยในปีงบประมาณ 2559 มีจำนวนเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือก เข้าร่วมโครงการจำนวน 12,131 ราย คิดเป็นร้อยละ 135 ของเป้าหมาย 9,000 ราย ในส่วนของปีงบประมาณ 2560 มีจำนวนเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 19,074 ราย คิดเป็นร้อยละ 211.93 ของเป้าหมาย 9,000 ราย (ตารางที่ 3.8)

3) เกษตรกรได้รับการชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการ

ก่อนได้รับโค - กระบือจากโครงการ เกษตรกรรายใหม่ต้องมีการเข้าร่วมฟังการชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ ระเบียบ และเงื่อนไขสัญญาต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดได้ พบว่า ในปีงบประมาณ 2559 มีจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการ จำนวน 12,131 ราย จากเกษตรกรเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ 9,000 ราย และปีงบประมาณ 2560 มีเกษตรกรที่ได้รับการชี้แจงจำนวน 19,074 ราย จากเกษตรกรเป้าหมาย 9,000 ราย (ตาราง 3.8)

ตารางที่ 3.8 เกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการตามคุณสมบัติที่กำหนด และได้รับการชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการ

รายการ	หน่วย : ราย								
	ปี 2559			ปี 2560			รวม		
	แผน	ผล	ร้อยละ	แผน	ผล	ร้อยละ	แผน	ผล	ร้อยละ
จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ	9,000	12,131	135.00	9,000	19,074	211.93	18,000	31,205	173.36
จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการ	9,000	12,131	135.00	9,000	19,074	211.93	18,000	31,205	173.36

ที่มา : กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ กรมปศุสัตว์ (2561)

4) เกษตรกรได้รับมอบ/ติดตาม โค - กระบือ

เกษตรกรรายใหม่ที่ได้รับมอบโค - กระบือทั้งหมด 31,205 ราย จำนวนโค - กระบือที่ได้รับมอบ 34,619 ตัว แบ่งเป็นโค 22,842 ตัว กระบือ 12,777 ตัว โดยเฉลี่ยเกษตรกรได้รับมอบโค - กระบือ 1- 2 ตัว/ราย โดยพบว่าปีงบประมาณ 2559 มีจำนวน 12,131 ราย มอบโค - กระบือทั้งหมดจำนวน 15,545 ตัว แบ่งเป็น โคจำนวน 10,377 ตัว และกระบือจำนวน 5,168 ตัว และในส่วนของปีงบประมาณ 2560 มีจำนวน 19,074 ราย มอบโค - กระบือทั้งหมดจำนวน 19,074 ตัว แบ่งเป็นโคจำนวน 12,465 ตัว และกระบือจำนวน 6,609 ตัว โดยเกษตรกรทุกรายที่ได้รับการติดตามโค - กระบือของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา (ตารางที่ 3.9)

ตารางที่ 3.9 จำนวนเกษตรกรที่ได้รับมอบ และจำนวนโค - กระบือ

รายการ	หน่วยนับ	ปี 2559	ปี 2560	รวม
1. จำนวนเกษตรกรที่ได้รับมอบโค - กระบือ	ราย	12,131	19,074	31,205
2. จำนวนโค - กระบือที่ได้รับมอบ	ตัว	15,454	19,074	34,619
- โค		10,377	12,465	22,842
- กระบือ		6,168	6,609	12,777

ที่มา : กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ กรมปศุสัตว์ (2561)

3.4 ผลลัพธ์(Outcome)

3.4.1 เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์จากโค - กระบือที่ได้รับจากโครงการ

มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม) ที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์โค - กระบือ จากโครงการเมื่อครบสัญญา 5 ปีแล้ว พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 92.27 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 73.74 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร ร้อยละ 56.04 เลี้ยงไว้ขาย เพื่อเป็นรายได้เสริมในการประกอบอาชีพปศุสัตว์ โดยในปีงบประมาณ 2559 ส่วนใหญ่ร้อยละ 89.81 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 68.52 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 56.48 เลี้ยงไว้ขาย ในส่วนของปีงบประมาณ 2560 ส่วนใหญ่ร้อยละ 94.95 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 73.74 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 55.56 เลี้ยงไว้ขาย

มาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่) ที่ได้รับมอบโค - กระบือไปเลี้ยง พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 73.51 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 50.49 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 29.29 เลี้ยงไว้ขาย เพื่อเป็นรายได้เสริมในการประกอบอาชีพปศุสัตว์ โดยในปีงบประมาณ 2559 ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.07 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 42.41 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 29.66 เลี้ยงไว้ขาย ในส่วนของปีงบประมาณ 2560 ส่วนใหญ่ร้อยละ 95.92 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 66.33 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 28.57 เลี้ยงไว้ขาย (ตารางที่ 3.10)

ตารางที่ 3.10 เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์จากโค – กระบือที่ได้รับจากโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม)			มาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่)		
	2559	2560	รวม	2559	2560	รวม
1. เพื่อขยายลูก	89.81	94.95	92.27	62.07	95.92	73.51
2. ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอก	68.52	73.74	73.74	42.41	66.33	50.49
- ใช้ประโยชน์จากมูลโค กระบือ นำไปใส่แปลงเกษตร (แทนปุ๋ยเคมี / ใช้ร่วมกับปุ๋ยเคมี)	60.91	73.00	66.69	37.77	60.24	45.36
- กำหนดมูลโค-กระบือ ให้เกษตรกรทั่วไป	19.67	29.79	24.51	5.52	18.27	9.83
3. เลี้ยงไว้ขาย เพื่อเป็นรายได้เสริม	56.48	55.56	56.04	29.66	28.57	29.29
4. ใช้แรงงานโค – กระบือแทน แรงงานคน/เครื่องจักร	1.85	4.04	2.90	2.07	7.14	3.78

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกร 1 ราย อาจทำได้มากกว่า 1 กิจกรรม

3.4.2 เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

จากการสำรวจเกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์โค – กระบือ ในปีงบประมาณ 2559 - 2560 เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่โคเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 28,201 บาท/ตัว ได้รับโอนลูกโคที่เกิดจากแม่โคดังกล่าวเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 17,288 บาท/ตัว รวมมูลค่าโคทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 62,777 บาท/ราย และในส่วนของเกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์กระบือ ได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่กระบือเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 32,092 บาท/ตัว จำนวนลูกกระบือที่ได้รับโอนเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่า 17,396 บาท/ตัว รวมมูลค่ากระบือทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 66,884 บาท/ราย

โดยในปีงบประมาณ 2559 มีการได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่โค 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 29,227 บาท/ตัว ได้รับโอนลูกโคที่เกิดจากแม่โคดังกล่าวเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 19,949 บาท/ตัว รวมมูลค่าโคทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 69,125 บาท/ราย และในส่วนของเกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์กระบือ ได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่กระบือเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 36,714 บาท/ตัว จำนวนลูกกระบือที่ได้รับโอนเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่า 16,125 บาท/ตัว รวมมูลค่ากระบือทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 68,964 บาท/ราย

ในปีงบประมาณ 2560 เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่โคเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 27,176 บาท/ตัว ได้รับโอนลูกโคที่เกิดจากแม่โคดังกล่าวเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 14,627

บาท/ตัว รวมมูลค่าโคทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 56,430 บาท/ราย และในส่วนของเกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์กระบือ ได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่กระบือ 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 27,470 บาท/ตัว จำนวนลูกกระบือที่ได้รับโอนเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่า 18,667 บาท/ตัว รวมมูลค่ากระบือทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 64,804 บาท/ราย (ตารางที่ 3.11)

ตารางที่ 3.11 มูลค่าของโค - กระบือ ที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์

รายการ	ปี 2559			ปี 2560			รวม		
	ค่าเฉลี่ย	มูลค่า	มูลค่ารวม	ค่าเฉลี่ย	มูลค่า	มูลค่ารวม	ค่าเฉลี่ย	มูลค่า	มูลค่า
	ตัว/ ครัวเรือน	เฉลี่ย บาท/ตัว	(บาท)	ตัว/ ครัวเรือน	เฉลี่ย บาท/ตัว	(บาท)	ตัว/ ครัวเรือน	เฉลี่ย บาท/ตัว	รวม (บาท)
1. เกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์โค									
- แม่โค	1	29,227	29,227	1	27,176	27,176	1	28,201	28,201
- ลูกโค	2	19,949	39,898	2	14,627	29,254	2	17,288	34,576
รวม	3	-	69,125	3	-	56,430	3	-	62,777
2. เกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์กระบือ									
- แม่กระบือ	1	36,714	36,714	1	27,470	27,470	1	32,092	32,092
- ลูกกระบือ	2	16,125	32,250	2	18,667	37,334	2	17,396	34,792
รวม	3	-	68,964	3	-	64,804	3	-	66,884

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกร 1 ราย อาจได้รับมอบกรรมสิทธิ์โค - กระบือมากกว่า 1 ตัว

3.5 ทศนคติ

3.5.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการ

ก่อนได้รับโค - กระบือ จากโครงการในปีงบประมาณ 2559 และ 2560 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้มีการเข้าร่วมฟังการชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ เงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ก่อนที่จะรับสัตว์ไปเลี้ยง โดยเกษตรกรที่เข้าร่วมฟังการชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.78 เพราะเข้าใจกฎระเบียบของโครงการมากขึ้น และเห็นว่าสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ โดยปีงบประมาณ 2559 เกษตรกรที่เข้าร่วมฟังการชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.87 และปีงบประมาณ 2560 เกษตรกรมีความเข้าใจในระดับมากที่สุดที่คะแนนเฉลี่ย 8.63 (ตารางที่ 3.12)

ตารางที่ 3.12 จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมฟาร์มเลี้ยง และระดับความเข้าใจของเกษตรกรที่เข้าร่วมฟาร์มเลี้ยงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ

รายการ	ปี 2559		ปี 2560		รวม	
	คะแนนเฉลี่ย	แปลผล	คะแนนเฉลี่ย	แปลผล	คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
ระดับความเข้าใจของเกษตรกรเข้าร่วมฟาร์มเลี้ยงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ	8.87	มากที่สุด	8.63	มากที่สุด	8.78	มากที่สุด

ที่มา : จากการสำรวจ

3.5.2 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อ โค-กระบือ ที่ได้รับจากโครงการ

สำหรับเกษตรกรรายเดิมที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์โค - กระบือจากโครงการ เมื่อเลี้ยงสัตว์ครบสัญญา 5 ปีแล้ว ในปีงบประมาณ 2559 และ 2560 โดยรวมมีความพึงพอใจต่อโค - กระบือ ที่ได้รับมอบกรรมสิทธิ์เมื่อครบสัญญา 5 ปี ในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 9.16 เนื่องจากโค - กระบือ ที่รับไปเลี้ยงมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี โดยปีงบประมาณ 2559 มีความพึงพอใจต่อโค - กระบือ ที่ได้รับมอบกรรมสิทธิ์ในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.91 และปีงบประมาณ 2560 มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 9.44 (ตารางที่ 3.13)

เกษตรกรรายใหม่ที่ได้รับมอบโค - กระบือไปเลี้ยง ในปีงบประมาณ 2559 และ 2560 ในด้านคุณภาพ และปริมาณของโค - กระบือที่ได้รับไปเลี้ยงนั้น ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคุณภาพของโค - กระบือที่ได้รับมีคุณภาพดี สุขภาพแข็งแรง แต่อาจมีขนาดตัวค่อนข้างเล็กกว่าโค - กระบือทั่วไป เนื่องจากส่วนมากเป็นโค - กระบือที่ได้จากการบริจาค โดยเกษตรกรได้รับมอบในปีงบประมาณ 2559 และ 2560 มีความพึงพอใจด้านคุณภาพในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.71 ในส่วนของความคิดเห็นด้านปริมาณมีความคิดเห็นว่าคุณภาพโค - กระบือ ที่แจกให้รายละ 1 ตัว มีจำนวนน้อยเกินไป มีความพึงพอใจด้านปริมาณในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 7.72 โดยปีงบประมาณ 2559 มีความพึงพอใจด้านคุณภาพในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.42 และพึงพอใจด้านปริมาณในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 7.44 และในส่วนของปีงบประมาณ 2560 มีความพึงพอใจด้านคุณภาพในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.71 และพึงพอใจด้านปริมาณในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.00 (ตารางที่ 3.13)

ตารางที่ 3.13 ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อ โค-กระบือ ที่ได้รับมอบกรรมสิทธิ์

รายการ	ปี 2559		ปี 2560		รวม	
	คะแนนเฉลี่ย	แปลผล	คะแนนเฉลี่ย	แปลผล	คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
1. ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรรายเดิม ต่อโค-กระบือ ที่ได้รับมอบกรรมสิทธิ์	8.91	มากที่สุด	9.44	มากที่สุด	9.16	มากที่สุด
2. ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรรายใหม่ ต่อโค-กระบือ ที่ได้รับมอบ						
- คุณภาพของโค – กระบือ	8.42	มากที่สุด	8.71	มากที่สุด	8.71	มากที่สุด
- ปริมาณของโค – กระบือ	7.44	มาก	8.00	มาก	7.72	มาก

ที่มา : จากการสำรวจ

3.5.3 ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการดำเนินโครงการฯ

ในภาพรวมเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการ ฯ ในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 9.18 โดยมีความพึงพอใจในแต่ละด้าน ดังนี้

1) เกษตรกรมีความพึงพอใจด้านการบริหารงานของคณะกรรมการ/เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 9.22 เนื่องจากมีการแจ้งข่าวสารโครงการแก่เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ และให้ความช่วยเหลือดูแลอย่างดี

2) มีความพึงพอใจด้านการส่งเสริมให้มีธนาคารโค-กระบือในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ย 9.41 เพราะเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีอาชีพเสริมด้านปศุสัตว์

3) มีความพึงพอใจที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาทางการเกษตรได้ในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ย 9.19 เพราะช่วยแก้ปัญหาแก่เกษตรกรที่มีรายได้น้อย ช่วยลดต้นทุน มีรายได้เพิ่มเป็นอาชีพเสริมได้

4) มีความพึงพอใจด้านการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ เงื่อนไข สัญญาต่าง ๆ ของธนาคารในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ย 9.21 เพราะเห็นว่ากฎระเบียบของโครงการมีความเหมาะสม สามารถปฏิบัติตามได้

5) มีความพึงพอใจด้านการให้บริการของธนาคารที่มีความสะดวก รวดเร็ว ในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ย 8.85 เนื่องจากมีขั้นตอนมาก อาจมีการล่าช้าบ้าง รวดเร็วบ้าง แต่บริการได้ตรงตามความต้องการของเกษตรกร

6) มีความพึงพอใจต่อปัจจัยการผลิตที่ได้รับ เช่น ท่อนพันธุ์หญ้า เมล็ดพันธุ์หญ้า ก้อนแร่ธาตุ ในระดับมาก ที่ค่าคะแนนเฉลี่ย 7.43 แต่ปริมาณไม่ค่อยเพียงพอต่อความต้องการ

7) มีความพึงพอใจด้านการติดตามงานของคณะกรรมการธนาคาร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ย 9.19 เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาช่วยเหลือ ดูแลเกษตรกรเป็นอย่างดี และช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่ (ตารางที่ 3.14)

ตารางที่ 3.14 ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการดำเนินโครงการฯ

	คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
1. การบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินงานธนาคาร	9.22	มากที่สุด
2. การสนับสนุน/ส่งเสริมให้มีธนาคารโค-กระบือ	9.41	มากที่สุด
3. สามารถช่วยแก้ไขปัญหาทางการเกษตรได้	9.19	มากที่สุด
4. การกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ เงื่อนไข สัญญาต่างๆ ของธนาคาร	9.21	มากที่สุด
5. การบริการของธนาคาร	8.85	มากที่สุด
6. ปัจจัยการผลิต (ท่อนพันธุ์หญ้า/เมล็ดพันธุ์หญ้า/ก้อนแร่ธาตุ)	7.43	มาก
7. การติดตามงานของคณะกรรมการธนาคาร	9.19	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	9.18	มากที่สุด

ที่มา : จากการสำรวจ

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุป

การประเมินผลครั้งนี้เป็นการประเมินผลระหว่างการดำเนินโครงการ (Ongoing Evaluation) จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปี 2559 และปี 2560 จำนวนทั้งหมด 497 ราย (มาตรการที่ 1 เกษตรกรรายเดิม จำนวน 207 ราย และมาตรการที่ 2 เกษตรกรรายใหม่ จำนวน 290 ราย) และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการจำนวน 18 จังหวัด ซึ่งนำแนวคิดรูปแบบการประเมินผลเชิงตรรกะ (Logic Model) เป็นกรอบแนวคิด ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์เบื้องต้น (Outcomes) โดยคำนึงถึงระยะเวลา และกระบวนการดำเนินงานตามขั้นตอนของโครงการเปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย สรุปได้ดังนี้

4.1.1 ผลการดำเนินงาน

มีเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการทั้งหมดจำนวน 31,205 ราย คิดเป็นร้อยละ 173.36 ของเป้าหมายทั้งหมด 18,000 ราย โดยปีงบประมาณ 2559 มีจำนวนเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 12,131 ราย คิดเป็นร้อยละ 135 ของเป้าหมาย 9,000 ราย ในส่วนของปีงบประมาณ 2560 มีจำนวนเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 19,074 ราย คิดเป็นร้อยละ 211.93 ของเป้าหมาย 9,000 ราย

งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ค่าเวชภัณฑ์ ค่าน้ำมัน ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าจ้างเหมาบริการ ค่าอาหารทำการนอกเวลา และค่าใช้จ่ายในการสัมมนา มีการเบิกจ่ายทั้งหมด 13,454,120 บาท คิดเป็นร้อยละ 100 ครอบคลุมเป้าหมาย ซึ่งในปีงบประมาณ 2559 ได้รับงบประมาณสำหรับดำเนินโครงการจำนวน 6,867,060 บาท มีการเบิกจ่ายคิดเป็นร้อยละ 100 ครอบคลุมเป้าหมาย และในปีงบประมาณ 2560 ได้รับงบประมาณสำหรับดำเนินโครงการ จำนวน 6,587,060 บาท มีการเบิกจ่ายคิดเป็นร้อยละ 100 ครอบคลุมเป้าหมาย โดยงบประมาณมีความทันเวลาต่อการดำเนินงาน

ปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ แม่โคหรือกระบือ รายละ 1 ตัว ให้แก่เกษตรกรรายใหม่ที่สมัครและผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ และแม่โคหรือกระบือพร้อมทั้งลูกตัวที่ 2,3... (ถ้ามี) ให้แก่เกษตรกรรายเดิมที่ปฏิบัติตามสัญญาครบ 5 ปี นอกจากนี้เกษตรกรบางรายยังได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตอื่นๆ จากปศุสัตว์จังหวัด และปศุสัตว์อำเภอในพื้นที่ เช่น ก้อนแร่ธาตุ ท่อนพันธุ์หญ้าเนเปียร์ปากช่อง ยาถ่ายพยาธิ และวัคซีน เป็นต้น ในส่วนขององค์ความรู้ที่ถ่ายทอดให้แก่เกษตรกร ส่วนใหญ่เป็นการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับเงื่อนไข สัญญาต่างๆ ในการเข้าร่วมโครงการ และหลักสูตรเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ทั่วไป

มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม)

มีกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมเพื่อให้มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ทั้งหมด 73 จังหวัด ปีละ 738 กลุ่ม และมีการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรดีเด่นได้ปีละ 27 กลุ่ม ครอบคลุมเป้าหมาย โดยเกษตรกรทุกรายที่ได้รับการติดตามโค-กระบือ ของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา และให้บริการดูแลสุขภาพสัตว์/บริการผสมเทียม/ติดตามลูกสัตว์เกิดใหม่ ในส่วนของการมอบกรรมสิทธิ์โค - กระบือ ดำเนินการแล้วทั้งหมด 14,019 ราย คิดเป็นร้อยละ 140.19 ของเป้าหมาย 10,000 ราย โดยในปี 2559 โอนกรรมสิทธิ์โค - กระบือ ให้เกษตรกร 7,880 ราย คิดเป็นร้อยละ 158 ของเป้าหมาย 5,000 ราย และในปี 2560 โอนกรรมสิทธิ์โค - กระบือ ให้เกษตรกร 6,139 ราย คิดเป็นร้อยละ 122.78 ของเป้าหมาย 5,000 ราย

มาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่)

เกษตรกรได้รับการประชาสัมพันธ์โครงการจากสื่อบุคคลเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาได้แก่ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 1.02 และจากสื่อสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 0.26 โดยสื่อบุคคลมีเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 31,205 ราย คิดเป็นร้อยละ 173.36 ของเป้าหมาย 18,000 ราย โดยในปีงบประมาณ 2559 มีจำนวนเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 12,131 ราย คิดเป็นร้อยละ 135 ของเป้าหมาย 9,000 ราย ในส่วนของปีงบประมาณ 2560 มีจำนวนเกษตรกรที่สมัคร และผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 19,074 ราย คิดเป็นร้อยละ 211.93 ของเป้าหมาย 9,000 ราย โดยเกษตรกรทุกรายได้เข้าร่วมฟังการชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการระเบียบ และเงื่อนไขสัญญาต่างๆ เพื่อมีความเข้าใจสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดได้ ในส่วนของการได้รับมอบโค - กระบือ ดำเนินการแล้วทั้งหมด 31,205 ราย ครอบคลุมเป้าหมาย จำนวนโค - กระบือ ที่ได้รับมอบ 34,619 ตัว แบ่งเป็นโค 22,842 ตัว กระบือ 12,777 ตัว โดยเฉลี่ยเกษตรกรได้รับมอบโค - กระบือ 1 - 2 ตัว/ราย โดยพบว่าปีงบประมาณ 2559 มีจำนวน 12,131 ราย มอบโค - กระบือ ทั้งหมดจำนวน 15,545 ตัว แบ่งเป็น โคจำนวน 10,377 ตัว และกระบือจำนวน 5,168 ตัว และในส่วนของปีงบประมาณ 2560 มีจำนวน 19,074 ราย มอบโค - กระบือทั้งหมดจำนวน 19,074 ตัว แบ่งเป็นโคจำนวน 12,465 ตัว และกระบือจำนวน 6,609 ตัว โดยเกษตรกรทุกรายที่ได้รับการติดตามโค - กระบือ ของโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ และเงื่อนไขสัญญา

4.1.2 การบรรลุวัตถุประสงค์โครงการ

- 1) วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เกษตรกรที่ยากจนทั่วประเทศได้มีโค - กระบือไว้ใช้แรงงาน

มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม) พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 92.27 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 73.74 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร ร้อยละ 56.04 เลี้ยงไว้ขาย เพื่อเป็นรายได้เสริมในการประกอบอาชีพปศุสัตว์ โดยในปีงบประมาณ 2559 ส่วนใหญ่ร้อยละ 89.81 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 68.52 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 56.48 เลี้ยงไว้ขาย ในส่วนของปีงบประมาณ 2560 ส่วนใหญ่ร้อยละ 94.95 เลี้ยงโค - กระบือ

ไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 73.74 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 55.56 เลี้ยงไว้ขาย

มาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่) พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 73.51 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 50.49 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 29.29 เลี้ยงไว้ขาย เพื่อเป็นรายได้เสริมในการประกอบอาชีพปศุสัตว์ โดยในปีงบประมาณ 2559 ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.07 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 42.41 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 29.66 เลี้ยงไว้ขาย ในส่วนของปีงบประมาณ 2560 ส่วนใหญ่ร้อยละ 95.92 เลี้ยงโค - กระบือไว้เพื่อขยายลูก รองลงมาร้อยละ 66.33 ใช้มูลสัตว์ไปทำปุ๋ยคอกเพื่อใส่ในแปลงเกษตร และร้อยละ 28.57 เลี้ยงไว้ขาย

แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ มีการใช้ประโยชน์จากโค - กระบือของโครงการหลากหลายด้าน แต่เนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เกษตรกรหันมาทำการเกษตรแบบใช้เทคโนโลยี และเครื่องจักรมากขึ้น ปัจจุบันจึงไม่ค่อยมีการใช้แรงงานโค - กระบือในการทำเกษตรอีกต่อไป

2) วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ช่วยให้เกษตรกรมีรายได้

มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม) มีแนวโน้มรายได้มากขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการ เพราะมีอาชีพเสริมด้านปศุสัตว์ พบว่าได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่โคเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 28,201 บาท/ตัว ได้รับโอนลูกโคที่เกิดจากแม่โคดังกล่าวเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 17,288 บาท/ตัว รวมมูลค่าโคทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 62,777 บาท/ราย และในส่วนของเกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์กระบือ ได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่กระบือเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 32,092 บาท/ตัว จำนวนลูกกระบือที่ได้รับโอนเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่า 17,396 บาท/ตัว รวมมูลค่ากระบือทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 66,884 บาท/ราย

โดยในปีงบประมาณ 2559 มีการได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่โค 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 29,227 บาท/ตัว ได้รับโอนลูกโคที่เกิดจากแม่โคดังกล่าวเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 19,949 บาท/ตัว รวมมูลค่าโคทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 69,125 บาท/ราย และในส่วนของเกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์กระบือ ได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่กระบือเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 36,714 บาท/ตัว จำนวนลูกกระบือที่ได้รับโอนเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่า 16,125 บาท/ตัว รวมมูลค่ากระบือทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 68,964 บาท/ราย

ในปีงบประมาณ 2560 เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่โคเฉลี่ย 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 27,176 บาท/ตัว ได้รับโอนลูกโคที่เกิดจากแม่โคดังกล่าวเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 14,627 บาท/ตัว รวมมูลค่าโคทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 56,430 บาท/ราย และในส่วนของเกษตรกรที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์กระบือ ได้รับโอนกรรมสิทธิ์แม่กระบือ 1 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 27,470 บาท/ตัว จำนวนลูกกระบือที่ได้รับโอนเฉลี่ย 2 ตัว/ราย คิดเป็นมูลค่า 18,667 บาท/ตัว รวมมูลค่ากระบือทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับโอนกรรมสิทธิ์เฉลี่ย 64,804 บาท/ราย

4.1.3 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการดำเนินโครงการ

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และเข้าร่วมฟังการชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการ มีความเข้าใจในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.78 เพราะเข้าใจกฎระเบียบของโครงการ และเห็นว่าสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ โดยปีงบประมาณ 2559 เกษตรกรมีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.87 และปีงบประมาณ 2560 เกษตรกรมีความเข้าใจในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.63 โดยมีความพึงพอใจในภาพรวมต่อการดำเนินโครงการฯ ในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 9.18 ทั้งด้านการบริหารงานของคณะกรรมการ/การส่งเสริมให้มีธนาคารโค-กระบือ/ข้อกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ เงื่อนไข ของธนาคาร/การให้บริการของธนาคารที่มีความสะดวก รวดเร็ว มีการติดตามงานของคณะกรรมการธนาคาร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ

มาตรการที่ 1 (เกษตรกรรายเดิม) มีความพึงพอใจต่อโค - กระบือ ที่ได้รับมอบกรรมสิทธิ์เมื่อครบสัญญา 5 ปี ในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 9.16 เนื่องจากโค - กระบือ ที่รับไปเลี้ยงมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี โดยปีงบประมาณ 2559 และปี 2560 มีความพึงพอใจต่อโค - กระบือ ที่ได้รับมอบกรรมสิทธิ์ในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.91 และ 9.44 ตามลำดับ

มาตรการที่ 2 (เกษตรกรรายใหม่) มีความพึงพอใจในด้านคุณภาพ และปริมาณของของโค - กระบือที่ได้รับไปเลี้ยงนั้น ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านคุณภาพในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 8.71 มีความคิดเห็นว่าคุณภาพของโค - กระบือที่ได้รับมีคุณภาพดี สุขภาพแข็งแรง แต่อาจมีขนาดตัวค่อนข้างเล็กกว่าโค - กระบือทั่วไป เนื่องจากส่วนมากเป็นโค - กระบือที่ได้จากการบริจาค ในส่วนของคุณภาพความคิดเห็นด้านปริมาณ มีความพึงพอใจด้านปริมาณในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 7.72 เพราะแจกให้รายละ 1 ตัว มีความเห็นว่าจำนวนน้อยเกินไป โดยในปีงบประมาณ 2559 และ 2560 มีความพึงพอใจด้านคุณภาพในระดับมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย 8.42 และ 8.71 ตามลำดับ ในส่วนของคุณภาพพอใจด้านปริมาณปีงบประมาณ 2559 และปี 2560 มีความพึงพอใจ ด้านปริมาณในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 7.44 และ 8.00 ตามลำดับ

4.2 ข้อค้นพบจากการประเมิน

4.2.1 เกษตรกรบางรายไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากโครงการไม่มีงบประมาณในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรโดยตรง บางจังหวัดเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ถ่ายทอดความรู้ไปพร้อมกับการประชุมชี้แจงการดำเนินโครงการ ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับความรู้อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับระบบสืบพันธุ์ และการจับสัตว์ ทำให้พลาดโอกาสการผสมเทียมสัตว์

4.2.2 โค - กระบือที่แจกให้แก่เกษตรกรบางตัวมีคุณสมบัติไม่ตรงตามข้อกำหนดทำให้มีปัญหาด้านการเจริญเติบโต ระบบสืบพันธุ์ และผสมติดยาก จึงเกิดปัญหาไม่มีลูกสัตว์ตัวแรกส่งคืนแก่โครงการ เกษตรกรบางรายจึงต้องจ่ายเงินคืนโครงการ แทนการคืนลูกสัตว์ตัวแรก

4.2.3 จำนวนเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ในการปฏิบัติงานโครงการฯ มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอ ทั้งในด้านการติดตาม กำกับดูแล และการผสมเทียมในพื้นที่

4.2.4 เกษตรกรไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข สัญญาต่างๆ เช่น ชายแม่โค - กระบือ ก่อนครบกำหนดสัญญา 5 ปี เป็นต้น

4.2.5 ในสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดบางพื้นที่ ยังขาดแคลนเวชภัณฑ์ และปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม เพื่อสนับสนุนให้แก่เกษตรกรในโครงการ

4.2.6 เกษตรกรเห็นว่าโค - กระบือ ที่แจกให้รายละ 1 ตัว มีจำนวนน้อยเกินไป ไม่คุ้มค่าเลี้ยง และไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้

4.3 ข้อเสนอแนะ

4.3.1 จัดสรรงบประมาณในการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรโดยตรง เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะความรู้ด้านระบบสืบพันธุ์ การจับสัตว์ เพื่อแก้ไขปัญหาผสมติดยากของโค - กระบือ ที่เกษตรกรได้รับ

4.3.2 คัดเลือกโค - กระบือ ที่มีคุณสมบัติตรงตามข้อกำหนดของโครงการโดยเคร่งครัดก่อนแจกให้เกษตรกร เพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเจริญเติบโต และระบบสืบพันธุ์ รวมทั้งหาวิธีดำเนินการแก้ไขปัญหาแม่โค - กระบือ ที่ผสมไม่ติด เช่น มีการเปลี่ยนแม่โค - กระบือตัวใหม่ให้แก่เกษตรกร หรือยกเว้นการส่งลูกตัวแรกคืนโครงการ

4.3.3 จัดฝึกอบรม และฝึกปฏิบัติให้กับเจ้าหน้าที่ประจำอำเภอ หรือสมาชิกเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับการผสมเทียม เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ผสมเทียมในพื้นที่

4.3.4 ชี้แจงให้เกษตรกรเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการดำเนินงาน กฎระเบียบ และเงื่อนไขสัญญาต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง หากผิดสัญญาให้มีบทลงโทษ

4.3.5 จัดสรรงบประมาณในการจัดหา และส่งมอบเวชภัณฑ์ ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมต่อความต้องการในพื้นที่

บรรณานุกรม

- เจษฎา อังกาบสี. (2554). การพัฒนาแบบวัดเจตคติและกลยุทธ์ด้านอาชีพและการนำไปใช้ในการให้คำปรึกษากลุ่มด้านอาชีพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- บรรเทิง มาแสง. (2546). เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ผกามาส รุ่งเรือง. (2555). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของโครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2548). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ: ธรรมสารจำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- วิภาส ทองสุข. (2552). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ: อินทภาษ
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์. (2553). การวางแผนและการประเมินผลโครงการแบบมุ่งเน้นผลงานในภาครัฐ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพงศ์ มาสำราญ. (2559). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความต้องการการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรในโครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ จังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุระพงษ์ ศรีปิยะพันธ์. (2551). การศึกษาปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขการดำเนินงานโครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2556). คู่มือการประเมินผล. ศูนย์ประเมินผล, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- Cummins, R.A. Gullone, E. (2000). why we should not use 5-point Likert scales: the case for subjective quality of life measurement. *Proceedings, second International Conference on Quality of Life in Cities* (pp.74-93). Singapore: National University of Singapore

Rensis Likert. (1932). *A Technique for the Measurement of Attitudes*. *Archives of Psychology*. No. 140.

W.K.Kellogg Foundation. (2004). *Logic Model Development*. Battle Creek , MI: W.K.Kellogg Foundation .